

Repertoriul jurisprudenței

HOTĂRÂREA TRIBUNALULUI (Camera a cincea)

29 iunie 2012 *

„Concurență — Înțelegeri — Piețele germană și franceză în sectorul gazului natural — Decizie prin care se constată o încălcare a articolului 81 CE — Împărțirea pieței — Durata încălcării — Amenzi”

În cauza T-360/09,

E.ON Ruhrgas AG, cu sediul în Essen (Germania),

E.ON AG, cu sediul în Düsseldorf (Germania),

reprezentate de G. Wiedemann și de T. Klose, avocați,

reclamante,

împotriva

Comisiei Europene, reprezentată de V. Di Bucci, de A. Bouquet și de R. Sauer, în calitate de agenți, asistați de M. Buntscheck, avocat,

pârâtă,

având ca obiect, cu titlu principal, o cerere de anulare a Deciziei C(2009) 5355 final a Comisiei din 8 iulie 2009 privind o procedură în temeiul articolului 81 [CE] (cazul COMP/39.401 – E.ON/GDF) și, cu titlu subsidiar, o cerere de reducere a amenzii aplicate reclamantelor,

TRIBUNALUL (Camera a cincea),

compus din domnii S. Papasavvas (raportor), președinte, V. Vadapalas și K. O’Higgins, judecători,

grefier: doamna T. Weiler, administrator,

având în vedere procedura scrisă și în urma ședinței din 23 septembrie 2011,

pronunță prezenta

* Limba de procedură: germana.

Hotărâre

Cadrul juridic

1. Dreptul Uniunii Europene

- 1 Directiva 98/30/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 22 iunie 1998 privind normele comune pentru piața internă în sectorul gazelor naturale (JO L 204, p. 1, denumită în continuare „Prima directivă în sectorul gazelor”) a prevăzut norme comune privind transportul, distribuția, furnizarea și depozitarea gazelor naturale. Aceasta a definit modalitățile de organizare și de funcționare a sectorului gazelor naturale, inclusiv gaze naturale lichefiate (GNL), de acces pe piață și de exploatare a rețelelor, precum și criteriile și procedurile aplicabile pentru acordarea autorizațiilor de transport, de distribuție, de furnizare și de depozitare a gazelor naturale.
- 2 Prima directivă în sectorul gazelor a obligat statele membre să deschidă progresiv concurenței piața aprovizionării cu gaze naturale a marilor consumatori și să acorde terților accesul la rețeaua de transport existentă.
- 3 Potrivit articolului 29 alineatul (1) și articolului 30 din Prima directivă în sectorul gazelor, statele membre trebuiau să pună în aplicare actele cu putere de lege și actele administrative necesare pentru a i se conforma cel mai târziu la 10 august 2000.
- 4 Prima directivă în sectorul gazelor a fost abrogată și înlocuită, cu începere de la 1 iulie 2004, de Directiva 2003/55/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 26 iunie 2003 privind normele comune pentru piața internă în sectorul gazelor naturale și de abrogare a Directivei 98/30 (JO L 176, p. 57, Ediție specială, 12/vol. 2, p. 80).

2. Ordinile juridice naționale

Dreptul german

- 5 Legea privind protecția aprovizionării cu energie (Energiewirtschaftsgesetz, denumită în continuare „EnWG din 1935”) din 13 decembrie 1935 (RGBl. I, p. 1451) prevedea un sistem de autorizare și de supraveghere de către autoritățile publice a activităților desfășurate de societățile germane din sectorul gazelor.
- 6 În temeiul articolului 103 din Legea de sancționare a restricțiilor privind concurența (Gesetz gegen Wettbewerbsbeschränkungen, denumită în continuare „GWB”) din 27 iulie 1957 (BGBl. I, p. 1081), anumite acorduri încheiate între societățile de distribuție a energiei, precum și între aceste societăți și colectivitățile locale erau exceptate de la interdicția de a încheia acorduri de denaturare a concurenței. Această exceptare privea îndeosebi acordurile numite de demarcație prin care întreprinderile conveneau să nu furnizeze energie electrică sau gaz pe teritoriul celeilalte, precum și acordurile numite de concesiune exclusivă, prin care o colectivitate locală acorda unei societăți o concesiune exclusivă care îi permitea să utilizeze terenuri publice în vederea construirii și a exploatării rețelelor de distribuție a energiei electrice și a gazului. Pentru a fi puse în aplicare, aceste acorduri trebuiau notificate autorității de concurență competentă, care avea prerogativa de a le interzice dacă considera că ele constituiau un abuz de exceptare legală.
- 7 Legea privind noua reglementare în dreptul energiei (Gesetz zur Neuregelung des Energiewirtschaftsrechts) din 24 aprilie 1998 (BGBl. 1998 I, p. 730) a eliminat, cu efect imediat, exceptarea aplicabilă acordurilor de demarcație și de concesiune exclusivă prevăzută la articolul 103

din GWB. De asemenea, această lege a înlocuit EnWG din 1935 cu Legea privind gestionarea rațională a energiei (Gesetz über die Elektrizitäts- und Gasversorgung – Energiewirtschaftsgesetz, denumită în continuare „EnWG din 1998”).

- 8 Legea de modificare a Legii privind noua reglementare în dreptul energiei (Erstes Gesetz zur Änderung des Gesetzes zur Neuordnung des Energiewirtschaftsrechts) din 20 mai 2003 (BGBl. 2003 I, p. 685) a modificat EnWG din 1998 în vederea punerii în aplicare a Primei directive în sectorul gazelor.

Dreptul francez

- 9 Articolul 1 din Legea 46-628 din 8 aprilie 1946 privind naționalizarea energiei electrice și a gazului (loi n° 46-628, du 8 avril 1946, sur la nationalisation de l'électricité et du gaz, JORF din 9 aprilie 1946, p. 2651, denumită în continuare „Legea din 1946”) prevedea, înainte de abrogarea sa prin Ordonanța 2011-504 din 9 mai 2011 privind codificarea părții legislative a Codului energiei (code de l'énergie, JORF din 10 mai 2011, p. 7954):

„Începând cu data promulgării prezentei legi, se naționalizează:

[...]

2° Producția, transportul, distribuția, importul și exportul de gaz combustibil.

[...]”

- 10 Înainte de a fi modificat prin Legea 2004-803 din 9 august 2004 privind serviciul public de distribuție a energiei electrice și a gazelor și întreprinderile din sectorul energiei electrice și al gazelor (loi 2004-803, du 9 août 2004, relative au service public de l'électricité et du gaz et aux entreprises électriques et gazières, JORF din 11 august 2004, p. 14256), articolul 3 primul paragraf din Legea din 1946 prevedea:

„Administrarea întreprinderilor naționalizate din sectorul gazelor este încredințată unei întreprinderi publice cu caracter industrial și comercial, denumită Gaz de France (GDF), Service National”.

- 11 Până la intrarea în vigoare a Legii 2003-8 din 3 ianuarie 2003 privind piețele din sectorul gazelor și al energiei electrice și serviciul public de distribuție a energiei (loi 2003-8, du 3 janvier 2003, relative aux marchés du gaz et de l'électricité et au service public de l'énergie, JORF din 4 ianuarie 2003, p. 265, denumită în continuare „Legea din 2003”), Legea din 1946 acorda Gaz de France un monopol asupra importurilor și exporturilor de gaz.
- 12 Legea din 2003, care a transpus Prima directivă în sectorul gazelor, a recurs la deschiderea spre concurență a pieței franceze în sectorul gazelor. Printre altele, această lege a deschis accesul la rețele și la furnizarea gazelor naturale clienților eligibili și a eliminat monopolul de import și de export al gazelor.
- 13 Gaz de France a fost transformată în societate pe acțiuni prin Legea 2004-803.

Istoricul cauzei

1. Întreprinderea în cauză

- 14 Prima reclamantă, E.ON Ruhrgas AG, rezultată dintr-o concentrare între E.ON AG și Ruhrgas AG, este deținută integral de a doua reclamantă, E.ON, începând cu 31 ianuarie 2003 și este cel mai mare furnizor de gaz natural în Germania și unul dintre principalii actori pe piața europeană. Printr-o

decizie din 18 septembrie 2002 de autorizare a acestei concentrări, autoritățile germane au obligat E.ON Ruhrgas să pună în aplicare un program de disponibilizare a gazului (denumit în continuare „PDG”) având ca obiect o cantitate totală de 200 TWh.

- 15 E.ON este o întreprindere germană care produce, transportă, distribuie și furnizează energie, în principal gaz natural și energie electrică.
- 16 GDF Suez SA a rezultat din concentrarea între Gaz de France (denumită în continuare „GDF”) și Suez din 22 iulie 2008. Este vorba despre o întreprindere franceză prezentă pe întregul lanț al energiei, energia electrică și gazul natural, din amonte în aval. Aceasta este operatorul istoric și primul furnizor de gaz natural în Franța. De asemenea, aceasta este unul dintre primii furnizori de gaz natural în Europa.

2. Acordul MEGAL

- 17 Printr-un acord din 18 iulie 1975 (denumit în continuare „Acordul MEGAL”), GDF și Ruhrgas au decis să construiască și să exploateze în comun gazoductul MEGAL. Acesta, pe deplin operațional începând cu 1 ianuarie 1980, este unul dintre principalele gazoducte care permit importul de gaz în Germania și în Franța. El traversează sudul Germaniei și leagă, pe o distanță de 461 km, frontiera germano-cehă de frontiera franco-germană între Waidhaus (Germania) și Medelsheim (Germania).
- 18 În anexa 2 la Acordul MEGAL au fost definite punctele de intrare și de ieșire a gazului cumpărat de GDF și, respectiv, de Ruhrgas. În privința Ruhrgas, a fost stabilit un anumit număr de puncte de ieșire din gazoductul MEGAL, putând fi adăugate, după caz, puncte de ieșire suplimentare. În privința GDF, s-a arătat că punctul de ieșire din acest gazoduct al tuturor cantităților de gaz care trebuie transportate prin acest gazoduct pentru societatea respectivă ar fi un punct situat la frontiera dintre Germania și Franța, în apropiere de Habkirchen (Germania), cu excepția cazului în care părțile la Acordul MEGAL convin altfel.
- 19 În conformitate cu Acordul MEGAL, GDF și Ruhrgas au constituit întreprinderea comună MEGAL GmbH Mittel-Europäische Gasleitungsgesellschaft, devenită MEGAL Mittel-Europäische Gasleitungsgesellschaft mbH & Co. KG (denumită în continuare „MEGAL”), căreia i-au fost încredințate construirea și exploatarea gazoductului MEGAL, precum și transportul gazelor prin acesta. Proprietatea asupra gazoductului a fost de asemenea încredințată MEGAL.
- 20 De asemenea, în aplicarea Acordului MEGAL, GDF și Ruhrgas au constituit întreprinderea comună MEGAL Finance Co. Ltd (denumită în continuare „MEGAL Finco”), care are sarcina de a obține și de a administra capitalurile necesare construirii gazoductului MEGAL.
- 21 La 18 iulie 1975, Ruhrgas și GDF au semnat deopotrivă 13 scrisori (denumite în continuare „scrisori adiționale”) destinate să precizeze anumite aspecte tehnice, financiare și operaționale ale gestionării gazoductului MEGAL. Printre aceste scrisori se regăsesc scrisoarea cunoscută sub numele „Direktion I” și scrisoarea cunoscută sub numele „Direktion G”.
- 22 Scrisoarea Direktion G are următorul cuprins:

„[...]”

Capacitățile de transport care au fost sau vor fi alocate [GDF], în cadrul unui contract, pentru transportul gazelor au în vedere gazele care au fost sau vor fi cumpărate de [GDF] și care vor fi livrate [MEGAL] și/sau [MEGAL Finco] în scopul tranzitării pe seama [GDF] către Franța și destinate consumului în Franța.

Capacitățile de transport care au fost sau vor fi alocate Ruhrgas, în cadrul unui contract, pentru transportul gazelor privesc transportul în orice alt scop al tranzitării, precum și transportul gazelor prin gazoduct și de gaze prelevate din gazoduct în Republica Federală Germania, destinate consumului în Republica Federală Germania, sau cumpărate de Ruhrgas în scopul tranzitării prin Republica Federală Germania.

[...]”

23 Potrivit scrisorii Direktion I:

„[...]

[GDF] se angajează să nu livreze sau să nu furnizeze gaz în niciun mod, direct sau indirect, în cadrul Acordului [MEGAL] unor clienți din Republica Federală Germania.

[...]”

24 La 22 iunie 1976, Ruhrgas și GDF au notificat Bundeskartellamt (Oficiul federal german al concurenței) constituirea MEGAL și a MEGAL Finco.

25 Printr-un acord din 13 august 2004 (denumit în continuare „Acordul din 2004”), GDF și E.ON Ruhrgas au confirmat că, de mult timp, considerau scrisorile Direktion G și Direktion I „nule și neavenite”, acest acord abrogând scrisorile respective cu efect retroactiv.

26 La 5 septembrie 2005, GDF și E.ON Ruhrgas au semnat un acord de consorțiu (denumit în continuare „Acordul din 2005”), intrat în vigoare la 13 octombrie 2005, prin care și-au reformulat raportul contractual în ceea ce privește MEGAL. Acordul de consorțiu prevede că fiecare dintre partenerii MEGAL dispune de „drepturi de uz al beneficiarului” în raport cu partea sa de capacitate asupra gazoductului MEGAL. Acest acord a fost completat printr-un acord intermediar la 9 septembrie 2005.

27 La 23 martie 2006, GDF și E.ON au încheiat un acord prin care încetează toate celelalte acorduri referitoare la MEGAL, încheiate între ele înainte de Acordul din 2005.

3. Procedura administrativă

28 La 5 mai 2006, Comisia a adoptat decizii prin care a dispus ca GDF și E.ON, precum și toate filialele acestora să facă obiectul unor inspecții în temeiul articolului 20 din Regulamentul (CE) nr. 1/2003 al Consiliului din 16 decembrie 2002 privind punerea în aplicare a normelor de concurență prevăzute la articolele 81 [CE] și 82 [CE] (JO 2003, L 1, p. 1, Ediție specială, 08/vol. 1, p. 167, rectificare în Ediție specială, 08/vol. 4, p. 269). Inspecțiile s-au desfășurat la 16 și 17 mai 2006.

29 În temeiul articolului 18 din Regulamentul nr. 1/2003, Comisia a adresat mai multe solicitări de informații GDF, E.ON și E.ON Ruhrgas (denumite în continuare, împreună, „întreprinderile în cauză”).

30 La 18 iulie 2007, Comisia a inițiat o procedură în sensul articolului 11 alineatul (6) din Regulamentul nr. 1/2003.

31 La 9 iunie 2008, Comisia a adresat întreprinderilor în cauză o comunicare privind obiecțiunile. În răspuns, acestea au prezentat observații scrise și și-au exprimat punctul de vedere în cursul audierii desfășurate la 14 octombrie 2008.

32 La 27 martie 2009, Comisia a informat întreprinderile în cauză cu privire la elemente de fapt suplimentare luate în considerare după comunicarea privind obiecțiunile și le-a solicitat să răspundă în scris în legătură cu acestea. De asemenea, Comisia a permis întreprinderilor în cauză accesul la versiunile neconfidențiale ale răspunsurilor fiecăreia la comunicarea privind obiecțiunile, precum și la documentele obținute după adoptarea acesteia. Întreprinderile în cauză au transmis observațiile la 4 mai 2009 (GDF) și la 6 mai 2009 (reclamantele).

Decizia atacată

- 33 La 8 iulie 2009, Comisia a adoptat Decizia C(2009) 5355 final privind o procedură în temeiul articolului 81 [CE] (cazul COMP/39.401 – E.ON/GDF) (denumită în continuare „decizia atacată”), al cărei rezumat este publicat în *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene* din 16 octombrie 2009 (JO C 248, p. 5).
- 34 În decizia atacată, Comisia a arătat că comportamentul vizat era acordul și/sau practica concertată, în sensul articolului 81 CE, dintre întreprinderile în cauză, constând în faptul de a nu intra – sau de a intra în mod limitat – pe piața națională a uneia sau a alteia și de a-și proteja astfel piețele naționale abținându-se să vândă pe piața națională a celeilalte părți gazul transportat prin gazoductul MEGAL.
- 35 Comisia a constatat în special că Acordul MEGAL, anexa 2 la acesta și scrisorile Direktion G și Direktion I constituiau acorduri în sensul articolului 81 alineatul (1) CE, de vreme ce întreprinderile în cauză își exprimaseră voința comună de a se comporta pe piață într-un anumit mod. În opinia Comisiei, aceste acorduri limitau comportamentul comercial al întreprinderilor respective prin restrângerea utilizării de către acestea a gazului transportat prin gazoductul MEGAL.
- 36 Comisia a arătat deopotrivă că întreprinderile în cauză se reuniseră în mai multe rânduri pentru a discuta strategia de vânzări reciproce în Germania și în Franța privind gazul transportat prin gazoductul MEGAL și pentru a se informa cu privire la strategia fiecăreia dintre ele. În opinia Comisiei, aceste contacte și schimbul de informații sensibile pe plan comercial urmăreau să influențeze comportamentul comercial al întreprinderilor respective, să pună în aplicare scrisorile Direktion G și Direktion I și să le adapteze conținutul la noile condiții de piață, ulterioare liberalizării piețelor europene în sectorul gazelor (denumită în continuare „liberalizare”), fără a elimina însă limitările cuprinse în aceste scrisori.
- 37 În consecință, Comisia a considerat că acest comportament al întreprinderilor în cauză, care consta într-un acord inițial de împărțire a piețelor și în practici concertate care se prezentau sub forma unor reuniuni periodice destinate a conveni și a pune în aplicare acest acord pe o perioadă mai mare de 25 de ani, constituia o încălcare unică și continuă și o „restrângere a concurenței prin obiect”.
- 38 În ceea ce privește debutul încălcării, Comisia a apreciat că, în Germania, încălcarea începuse la data la care gazoductul MEGAL devenise operațional, și anume 1 ianuarie 1980. Comisia a considerat că, în Franța, încălcarea începuse la data la care ar fi trebuit să fie transpusă Prima directivă în sectorul gazelor, și anume 10 august 2000. Ca urmare a monopolului legal stabilit de Legea din 1946 în materia importului și a furnizării gazelor, Comisia a apreciat astfel că acest comportament nu ar fi putut să restrângă concurența înainte de liberalizarea pieței în sectorul gazelor. În această privință, deși Prima directivă în sectorul gazelor fusese transpusă în Franța în anul 2003, Comisia a arătat că concurența ar fi putut fi restrânsă începând cu 10 august 2000, în măsura în care, de la acea dată, concurenții GDF ar fi putut să aprovizioneze clienți eligibili în Franța.
- 39 În ceea ce privește încetarea încălcării, Comisia a arătat că, deși întreprinderile în cauză abrogaseră în mod oficial scrisorile Direktion G și Direktion I la 13 august 2004, acestea încetaseră să aplice restrângerile care împiedicau GDF să utilizeze punctele de ieșire din gazoductul MEGAL în Germania, cu excepția volumelor cumpărate în cadrul PDG, abia la sfârșitul lunii septembrie 2005. În plus, Comisia a considerat că împrejurarea că, începând cu anul 2004, GDF a cumpărat volume de gaz de la E.ON Ruhrgas provenite din gazoductul MEGAL pentru a fi livrate în Germania nu semnifica încetarea încălcării, întrucât, până în luna octombrie 2005, vânzările de gaz provenit din gazoductul MEGAL efectuate în Germania de GDF corespundeau volumelor cumpărate de aceasta în cadrul PDG.
- 40 În aceste condiții, Comisia a estimat că încălcarea pentru care erau răspunzătoare GDF și E.ON Ruhrgas durase cel puțin de la 1 ianuarie 1980 până la 30 septembrie 2005, în ceea ce privește încălcarea săvârșită în Germania, și cel puțin de la 10 august 2000 până la 30 septembrie 2005, în ceea

ce privește încălcarea săvârșită în Franța. Prin preluarea controlului asupra E.ON Ruhrgas la 31 ianuarie 2003, în opinia Comisiei, E.ON este „răspunzătoare în solidar” cu E.ON Ruhrgas pentru o încălcare care a durat de la 31 ianuarie 2003 până la 30 septembrie 2005.

- 41 Comisia a aplicat întreprinderilor în cauză amenzi în temeiul articolului 23 alineatul (2) din Regulamentul nr. 1/2003. În acest scop, Comisia a aplicat metodologia expusă în Orientările privind calcularea amenzilor aplicate în temeiul articolului 23 alineatul (2) litera (a) din Regulamentul nr. 1/2003 (JO 2006, C 210, p. 2, Ediție specială, 08/vol. 4, p. 264, denumite în continuare „Orientările din 2006”).
- 42 Procedând astfel, Comisia a considerat că vânzările afectate de încălcare erau vânzările de gaz transportat de întreprinderile în cauză prin utilizarea gazoductului MEGAL, efectuate pentru clienți în Germania și clienți eligibili în Franța, cu excepția celor realizate în cadrul PDG.
- 43 Având în vedere gravitatea încălcării, Comisia a aplicat un nivel inițial de 15 % din vânzările afectate.
- 44 În ceea ce privește durata încălcării luată în considerare în vederea stabilirii cuantumului amenzii, Comisia a reținut, în privința Franței, perioada cuprinsă între 10 august 2000 și 30 septembrie 2005, respectiv 5 ani o lună și 20 de zile. Comisia a considerat, în privința Germaniei, că se impunea limitarea perioadei pentru care trebuia aplicată amenda la cea cuprinsă între 24 aprilie 1998, data la care legiuitorul german a desființat monopolul de fapt existent în această țară ca urmare a exceptării de care beneficiau acordurile de demarcație, și 30 septembrie 2005, respectiv 7 ani și 5 luni.
- 45 Având în vedere natura încălcării în cauză, pe de altă parte, Comisia a aplicat înțelegerii o taxă de intrare de 15 % din vânzările afectate.
- 46 Comisia a apreciat că, având în vedere împrejurările specifice speței, era necesar să se stabilească, în mod excepțional, un quantum de bază identic în privința celor două întreprinderi în cauză. Pentru a nu aduce atingere uneia dintre ele, Comisia a considerat quantum de bază al amenzii quantumul care corespundea celei mai mici valori a vânzărilor. Prin urmare, Comisia a stabilit același quantum de bază al amenzii în privința tuturor întreprinderilor în cauză, respectiv 553 de milioane de euro.
- 47 Întrucât nu a constatat circumstanțe agravante sau atenuante, Comisia nu a ajustat acest quantum de bază.
- 48 Așadar, Comisia a aplicat o amendă de 553 de milioane de euro în sarcina E.ON și a E.ON Ruhrgas („răspunzătoare în solidar”) și o amendă având același quantum în sarcina GDF.
- 49 Articolele 1 și 2 din partea dispozitivă a deciziei atacate au următorul cuprins:

„Articolul 1

[Întreprinderile în cauză] au săvârșit o încălcare a dispozițiilor articolului 81 alineatul (1) [CE] prin participarea la un acord și la practici concertate în sectorul gazului natural.

Încălcarea, în cazul [GDF] și al E.ON. Ruhrgas [...], a durat cel puțin de la 1 ianuarie 1980 până la 30 septembrie 2005, în privința încălcării săvârșite în Germania, și cel puțin de la 10 august 2000 la 30 septembrie 2005, în privința încălcării săvârșite în Franța. Încălcarea, în cazul E.ON, [...] a durat de la 31 ianuarie 2003 până la 30 septembrie 2005.

Articolul 2

În ceea ce privește încălcarea (încălcările) prevăzută (prevăzute) la articolul 1, se aplică următoarele amenzi:

(a) E.ON Ruhrgas [...] și E.ON [...], răspunzătoare în solidar: 553 000 000 EUR

(b) GDF [...]: 553 000 000 EUR

[...]”

Procedura și concluziile părților

50 Prin cererea introductivă depusă la grefa Tribunalului la 18 septembrie 2009, reclamantele au introdus prezenta acțiune.

51 Pe baza raportului judecătorului raportor, Tribunalul (Camera a cincea) a decis deschiderea procedurii orale și, în cadrul măsurilor de organizare a procedurii prevăzute la articolul 64 din Regulamentul de procedură al Tribunalului, a invitat părțile să răspundă la o întrebare și să depună anumite documente. Acestea au dat curs solicitării respective în termenul prevăzut.

52 Pledoariile părților și răspunsurile acestora la întrebările adresate de Tribunal au fost ascultate în ședința din 23 septembrie 2011.

53 Prin scrisoarea din 18 noiembrie 2011, reclamantele au solicitat redeschiderea procedurii orale pentru motivul că luaseră cunoștință de puțin timp despre un element nou. Prin scrisoarea din 12 decembrie 2011, Comisia și-a prezentat observațiile cu privire la această cerere și a apreciat că nu se justifică redeschiderea procedurii orale.

54 Prin Decizia din 20 ianuarie 2012, Tribunalul a respins cererea de redeschidere a procedurii orale.

55 Reclamantele solicită Tribunalului:

- anularea deciziei atacate;
- cu titlu subsidiar, reducerea adecvată a cuantumului amenzii aplicate reclamantelor în decizia atacată;
- obligarea Comisiei la plata cheltuielilor de judecată.

56 Comisia solicită Tribunalului:

- respingerea acțiunii;
- obligarea reclamantelor la plata cheltuielilor de judecată.

În drept

57 Concluziile reclamantelor privesc, cu titlu principal, anularea deciziei atacate și, cu titlu subsidiar, reducerea cuantumului amenzii aplicate reclamantelor.

1. Cu privire la concluziile prin care se solicită anularea deciziei atacate

- 58 În susținerea concluziilor prin care se solicită anularea deciziei atacate, reclamantele invocă cinci motive întemeiate, primul, pe o încălcare a articolului 81 alineatul (1) CE, al doilea, pe o eroare de drept săvârșită în aprecierea duratei pretinsei încălcări, al treilea, pe o încălcare a principiului egalității de tratament, al patrulea, pe prescripția pretinselor încălcări și al cincilea, pe o încălcare a principiilor care reglementează imputarea răspunderii pentru încălcări ale dreptului concurenței.

Cu privire la primul motiv, întemeiat pe o încălcare a articolului 81 alineatul (1) CE

- 59 Acest motiv cuprinde șase aspecte întemeiate, primul, pe o încălcare a articolului 81 alineatul (1) CE, în măsura în care restricțiile prevăzute de scrisorile Direktion G și Direktion I și de anexa 2 la Acordul MEGAL sunt restricții accesorii licite, al doilea, pe o eroare de drept rezultată din calificarea atribuită GDF și E.ON Ruhrgas drept concurenți potențiali înainte de liberalizarea intervenită în luna aprilie 1998 (în Germania) și la începutul anului 2002 (în Franța), al treilea, pe o eroare în analiza scrisorii Direktion G, al patrulea, pe lipsa obiectului anticoncurențial al scrisorilor Direktion G și Direktion I și al anexei 2 la Acordul MEGAL, al cincilea, pe o încălcare a articolului 81 alineatul (1) CE, în sensul că restricțiile accesorii nu aveau ca obiect restrângerea concurenței, și al șaselea, pe o eroare de drept în calificarea „contactelor” drept acorduri sau practici concertate.

— Cu privire la primul aspect

- 60 În cadrul acestui aspect, reclamantele susțin că Comisia a încălcat articolul 81 alineatul (1) CE pentru motivul că scrisorile Direktion G și Direktion I, precum și anexa 2 la Acordul MEGAL constituie restricții accesorii licite, necesare bunei funcționări a dispozitivului convențional referitor la gazoductul MEGAL și proporționale obiectivelor urmărite. În ședință, reclamantele au precizat că, în opinia lor, scrisoarea Direktion G nu conținea restricții de concurență, dar că argumentul referitor la restricțiile accesorii se aplica și acelei scrisori, în măsura în care făcea referire la scrisoarea Direktion I.
- 61 Tribunalul va examina argumentele referitoare la scrisoarea Direktion G în cadrul celui de al treilea aspect al prezentului motiv.
- 62 Trebuie amintit că noțiunea de restricție accesorie include orice restricție direct legată de o operațiune principală și necesară pentru realizarea acesteia (Hotărârea Tribunalului din 18 septembrie 2001, M6 și alții/Comisia, T-112/99, Rec., p. II-2459, punctul 104).
- 63 Prin restricție direct legată de realizarea unei operațiuni principale trebuie să se înțeleagă orice restricție care este subordonată ca importanță față de realizarea operațiunii în cauză și care implică o legătură evidentă cu aceasta (a se vedea Hotărârea M6 și alții/Comisia, punctul 62 de mai sus, punctul 105).
- 64 În ceea ce privește condiția referitoare la caracterul necesar al unei restricții, aceasta implică o dublă examinare. Astfel, trebuie să se verifice, pe de o parte, dacă restricția este în mod obiectiv necesară pentru realizarea operațiunii principale și, pe de altă parte, dacă este proporțională în raport cu aceasta (a se vedea Hotărârea M6 și alții/Comisia, punctul 62 de mai sus, punctul 106 și jurisprudența citată).
- 65 În ceea ce privește caracterul obiectiv necesar al unei restricții, trebuie subliniat că, întrucât nu se poate admite existența unui criteriu al caracterului rezonabil în dreptul comunitar al concurenței, ar fi eronat să se interpreteze, în cadrul calificării restricțiilor accesorii, condiția necesității obiective în sensul că implică o punere în balanță a efectelor pro și anticoncurențiale ale unui acord (a se vedea în acest sens Hotărârea M6 și alții/Comisia, punctul 62 de mai sus, punctul 107).

- 66 Această poziție se justifică nu numai pentru a respecta efectul util al articolului 81 alineatul (3) CE, ci și pentru motive de coerență. Astfel, din moment ce articolul 81 alineatul (1) CE nu implică o analiză a efectelor pozitive și negative pentru concurență ale unei restricții principale, aceeași constatare se impune în ceea ce privește analiza restricțiilor care o însoțesc (a se vedea în acest sens Hotărârea M6 și alții/Comisia, punctul 62 de mai sus, punctul 108).
- 67 Prin urmare, examinarea necesității obiective a unei restricții în raport cu operațiunea principală nu poate fi decât relativ abstractă. Nu este vorba despre a analiza dacă, având în vedere situația concurenței pe piața în cauză, restricția este indispensabilă pentru succesul comercial al operațiunii principale, ci despre a stabili dacă, în cadrul special al operațiunii principale, restricția este necesară pentru realizarea acestei operațiuni. Dacă, în lipsa restricției, operațiunea principală se dovedește dificil sau chiar imposibil de realizat, restricția poate fi considerată o necesitate obiectivă pentru realizarea acesteia (a se vedea Hotărârea M6 și alții/Comisia, punctul 62 de mai sus, punctul 109).
- 68 Din moment ce o restricție este obiectiv necesară pentru realizarea unei operațiuni principale, trebuie să se verifice și dacă durata acesteia și domeniul său de aplicare material și geografic nu depășesc ceea ce este necesar pentru realizarea operațiunii în cauză. În cazul în care durata sau domeniul de aplicare al restricției depășește ceea ce este necesar pentru realizarea operațiunii, aceasta trebuie să facă obiectul unei analize separate în cadrul articolului 81 alineatul (3) CE (a se vedea Hotărârea M6 și alții/Comisia, punctul 62 de mai sus, punctul 113 și jurisprudența citată).
- 69 Trebuie arătat că, având în vedere că aprecierea caracterului accesoriu al unui angajament specific în raport cu o operațiune principală implică aprecieri economice complexe din partea părții, controlul jurisdicțional al acestei aprecieri se limitează la verificarea respectării normelor de procedură, a caracterului suficient al motivării și a exactității materiale a situației de fapt, a lipsei unei erori vădite de apreciere și a unui abuz de putere (a se vedea Hotărârea M6 și alții/Comisia, punctul 62 de mai sus, punctul 114).
- 70 Dacă se dovedește că o restricție este direct legată și necesară realizării unei operațiuni principale, compatibilitatea acestei restricții cu normele de concurență trebuie să fie examinată cu compatibilitatea operațiunii principale. Astfel, atunci când operațiunea principală nu cade sub influența interdicției prevăzute la articolul 81 alineatul (1) CE, aceeași soluție se aplică și restricțiilor direct legate și necesare acestei operațiuni. În schimb, dacă operațiunea principală constituie o restricție în sensul acestei dispoziții, însă beneficiază de o excepție în temeiul articolului 81 alineatul (3) CE, excepția respectivă acoperă deopotrivă acele restricții accesorii (Hotărârea M6 și alții/Comisia, punctul 62 de mai sus, punctele 115 și 116).
- 71 În speță, trebuie arătat că, în opinia Comisiei, scrisorile adiționale nu puteau fi restricții accesorii licite, în măsura în care prevedeau o împărțire a pieței. De asemenea, Comisia a apreciat în considerentul (255) al deciziei atacate că scrisorile adiționale nu păreau a fi nici necesare, nici proporționale pentru a atinge obiectivul constând în încheierea unui acord pentru constituirea unei întreprinderi comune având ca obiect construirea și exploatarea în comun a gazoductului MEGAL. În opinia Comisiei, întreprinderile în cauză nu ar fi demonstrat astfel că ar fi fost imposibil să asigure construirea gazoductului MEGAL în lipsa restricțiilor impuse Ruhrgas și GDF. Această concluzie ar rezulta în special din afirmațiile Ruhrgas potrivit cărora, dacă GDF nu ar fi acceptat să își limiteze vânzările de gaz în Germania, Ruhrgas ar fi construit singură gazoductul și ar fi oferit GDF capacități de transport al gazului către Franța. În opinia Comisiei, argumentele referitoare la apărarea investițiilor realizate de Ruhrgas nu ar demonstra că restricțiile în discuție erau necesare și proporționale. Aceasta a adăugat în considerentul (256) al deciziei atacate că atitudinea întreprinderilor în cauză cu ocazia notificării concentrării dintre ele la Bundeskartellamt ar arăta că ele nu realizau că scrisorile adiționale erau legate indisolubil de acordul global.
- 72 Trebuie să se examineze, în primul rând, argumentele reclamantelor prin care urmăresc să demonstreze că restricțiile prevăzute de scrisorile adiționale erau necesare construirii și funcționării gazoductului MEGAL. Reclamantele afirmă că dispozitivul convențional referitor la gazoductul

respectiv urmărirea unui obiectiv legitim constând în construirea unui gazoduct care să permită îmbunătățirea aprovizionării și deschiderea piețelor în sectorul gazelor naturale din Germania și din Franța. În opinia reclamantelor, acest obiectiv necesită constituirea unei întreprinderi comune care acorda drepturi de proprietate asupra acestui gazoduct în favoarea GDF, garantând astfel securitatea aprovizionării. Reclamantele susțin, de asemenea, că GDF, în calitate de coproprietar, ar fi putut să concureze Ruhrgas în Germania, compromițând astfel investiția acestuia din urmă în noul gazoduct, ceea ce ar fi făcut necesare restricțiile accesorii prevăzute de scrisorile adiționale.

- 73 Se impune constatarea, astfel cum înseși reclamantele au admis în răspunsul lor la comunicarea privind obiecțiunile și în ședință, că, în lipsa restricțiilor prevăzute de scrisorile adiționale, Ruhrgas ar fi construit singură gazoductul și ar fi oferit GDF capacități de transport al gazului către Franța.
- 74 Astfel, din afirmațiile reclamantelor rezultă că dispozitivul convențional referitor la gazoductul MEGAL în discuție nu era necesar realizării construcției gazoductului care să permită îmbunătățirea aprovizionării și deschiderea piețelor.
- 75 În ceea ce privește argumentul reclamantelor potrivit căruia construirea unui gazoduct de către Ruhrgas și încheierea unui contract de tranzit cu GDF nu ar fi permis asigurarea securității aprovizionării pe teritoriul francez, trebuie arătat că ele nu demonstrează că o convenție de tranzit nu ar fi permis GDF să pună în aplicare o aprovizionare compatibilă cu obligațiile sale de serviciu public. În această privință, problemele dintre Ucraina și Federația Rusă, amintite de reclamante, nu par a fi aplicabile situației din prezenta cauză care privește cele două societăți.
- 76 În plus, afirmațiile reclamantelor potrivit cărora dacă Ruhrgas ar fi construit singură gazoductul, acesta ar fi fost neîndoiește diferit de gazoductul MEGAL, iar GDF nu ar fi beneficiat de o securitate comparabilă a aprovizionării, ele nu sunt susținute de niciun element de probă. În definitiv, chiar dacă se presupune că aceste afirmații sunt întemeiate, o asemenea împrejurare, apreciată individual, nu ar permite să se demonstreze că scrisorile adiționale erau direct legate și necesare realizării operațiunii.
- 77 Rezultă că constituirea unei întreprinderi comune între Ruhrgas și GDF nu era necesară pentru a se urmări obiectivul amintit la punctul 72 de mai sus. În consecință, restricțiile prevăzute în scrisorile adiționale nu erau necesare deoarece Ruhrgas ar fi putut să fie proprietar unic al gazoductului.
- 78 Chiar dacă se presupune că constituirea unei întreprinderi comune este necesară pentru construirea și pentru exploatarea gazoductului MEGAL, trebuie arătat că reclamantele nu au demonstrat că, în lipsa restricțiilor prevăzute de scrisorile adiționale, operațiunea principală ar fi fost dificil de realizat. Astfel, reclamantele nu au furnizat elemente care să permită să se considere că o concurență eventuală din partea GDF pe piața germană ar fi depășit un simplu risc comercial și ar fi prezentat un asemenea pericol pentru investițiile efectuate de Ruhrgas încât întreaga operațiune ar fi fost repusă în cauză, deși reclamantele recunosc că posibilitatea de a câștiga clienți în Germania era secundară în privința GDF în perioada construirii gazoductului respectiv.
- 79 În plus, spre deosebire de afirmațiile reclamantelor, interdicțiile de livrare încheiate între GDF și Ruhrgas nu permiteau protejarea întreprinderii comune MEGAL, întrucât din modul de redactare a scrisorilor adiționale reiese că interdicțiile de livrare priveau activitatea societăților-mamă, iar nu activitatea filialei.
- 80 Din toate cele de mai sus rezultă că reclamantele nu au demonstrat că restricțiile prevăzute în scrisorile adiționale erau în mod obiectiv necesare realizării operațiunii principale, și anume construirea și exploatarea gazoductului MEGAL.

- 81 Astfel, fără a fi necesară examinarea argumentelor reclamantelor bazate pe interpretarea eronată a Hotărârii Curții din 28 ianuarie 1986, Pronuptia de Paris (161/84, Rec., p. 353), pe durata și pe domeniile de aplicare material și geografic ale restricției, precum și pe lipsa depunerii unor documente la Bundeskartellamt, se impune constatarea că, în mod întemeiat, Comisia a considerat că aceste scrisori nu puteau constitui restricții accesorii licite.
- 82 Prin urmare, primul aspect al primului motiv trebuie respins.
- Cu privire la al doilea aspect
- 83 În cadrul prezentului aspect, invocat cu titlu subsidiar, reclamantele susțin că întreprinderile în cauză nu erau concurenți potențiali în Germania, înainte de începutul anului 2000, și în Franța, înainte de începutul anului 2002. În consecință, scrisorile adiționale și anexa 2 la Acordul MEGAL nu ar fi contrare articolului 81 alineatul (1) CE.
- 84 În această privință, trebuie amintit că articolul 81 alineatul (1) CE este aplicabil numai în sectoarele deschise concurenței, având în vedere condițiile prevăzute de acest text referitoare la afectarea schimburilor comerciale dintre statele membre și la repercusiunile asupra concurenței [a se vedea prin analogie, în ceea ce privește condițiile similare prevăzute la articolul 87 alineatul (1) CE, Hotărârea Tribunalului din 15 iunie 2000, Alzetta și alții/Comisia, T-298/97, T-312/97, T-313/97, T-315/97, T-600/97-T-607/97, T-1/98, T-3/98-T-6/98 și T-23/98, Rec., p. II-2319, punctul 143).
- 85 Examinarea condițiilor de concurență ține seama nu numai de concurența existentă între întreprinderile deja prezente pe piața relevantă, ci și de concurența potențială pentru a stabili dacă există posibilități reale și concrete, având în vedere structura pieței și contextul economic și juridic care îi guvernează funcționarea, ca întreprinderile în cauză să se concureze reciproc sau ca un nou concurent să poată intra pe piața în cauză și să concureze întreprinderile existente (Hotărârea Curții din 28 februarie 1991, Delimitis, C-234/89, Rec., p. I-935, punctul 21, Hotărârea Tribunalului din 15 septembrie 1998, European Night Services și alții/Comisia, T-374/94, T-375/94, T-384/94 și T-388/94, Rec., p. II-3141, punctul 137, și Hotărârea Tribunalului din 14 aprilie 2011, Visa Europe și Visa International Service/Comisia, T-461/07, Rep., p. II-1729, punctul 68).
- 86 Pentru a verifica dacă o întreprindere constituie un concurent potențial pe o piață, Comisia trebuie să verifice dacă, în lipsa aplicării acordului în discuție, ar fi existat posibilități reale și concrete ca ea să se integreze pe piața respectivă și să concureze întreprinderile deja existente pe aceasta. O asemenea demonstrație nu trebuie să fie întemeiată pe o simplă ipoteză, ci trebuie bazată pe elemente de fapt sau pe o analiză a structurilor pieței relevante. Astfel, o întreprindere nu poate fi calificată drept concurent potențial dacă intrarea sa pe piață nu corespunde unei strategii economice viabile (a se vedea în acest sens Hotărârea Visa Europe și Visa International Service/Comisia, punctul 85 de mai sus, punctele 166 și 167).
- 87 Rezultă în mod necesar că dacă intenția unei întreprinderi de a intra pe o piață este eventual relevantă pentru a verifica dacă poate fi considerată un concurent potențial pe piața respectivă, elementul esențial pe care trebuie să fie întemeiată o astfel de calificare îl reprezintă totuși capacitatea acesteia de a intra pe piața respectivă (Hotărârea Visa Europe și Visa International Service/Comisia, punctul 85 de mai sus, punctul 168).
- 88 În speță, situația pieței franceze în sectorul gazelor trebuie diferențiată de cea a pieței germane în sectorul gazelor.
- 89 Pe de o parte, în ceea ce privește piața franceză, este cert că monopolul în materia importului și a furnizării gazelor de care beneficia GDF din anul 1946 a fost eliminat la 1 ianuarie 2003, deși termenul pentru transpunerea în dreptul național a Primei directive în sectorul gazelor expira la

10 august 2000. Prin urmare, cel puțin până la această dată, nu exista nicio concurență, chiar potențială, pe piața franceză în sectorul gazelor, iar comportamentul în discuție nu putea, în privința acestei piețe, să intre în sfera articolului 81 CE.

- 90 În ceea ce privește perioada ulterioară datei de 10 august 2000, din considerentul (290) al deciziei atacate rezultă că, începând cu acea dată, anumiți clienți au fost declarați eligibili, iar furnizorii de gaz au putut intra pe piața franceză. De altfel, acest aspect nu este contestat de reclamante, nici în înscrisurile depuse la Tribunal, nici în răspunsul la comunicarea privind obiecțiunile.
- 91 Trebuie subliniat că această posibilitate de schimbare a furnizorilor era consecința adoptării Primei directive în sectorul gazelor cu doi ani înainte. Reclamantele erau, așadar, în măsură să își pregătească intrarea pe piața franceză începând cu luna iunie 1998.
- 92 Așadar, Ruhrgas putea să intre pe piața franceză începând cu luna august 2000. Faptul că această intrare privea numai un grup restrâns de clienți, astfel cum rezultă din considerentul (12) al deciziei atacate, nu este suficient pentru a aprecia că reclamantele erau private de o posibilitate reală și concretă de a avea acces pe piață.
- 93 În consecință, Comisia a considerat în mod întemeiat că Ruhrgas și GDF erau concurenți potențiali pe piața franceză începând cu 10 august 2000.
- 94 Pe de altă parte, în ceea ce privește piața germană, în considerentul (30) al deciziei atacate Comisia a respins afirmația potrivit căreia GDF nu a fost niciodată un concurent potențial al Ruhrgas înainte de liberalizare. În această privință, Comisia a subliniat că dreptul german nu a interzis niciodată intrarea pe piață a noilor furnizori, ci doar a permis furnizorilor istorici să creeze obstacole importante la intrare prin încheierea de acorduri exceptate de la aplicarea legislației privind concurența. În plus, Comisia a arătat că exceptarea de care beneficiau aceste acorduri nu era absolută, fiind supusă anumitor condiții. Acordurile pentru care era invocată exceptarea trebuiau notificate autorității de concurență competente, care putea interzice un acord dacă aprecia că acesta constituia un abuz de exceptare legală. În sfârșit, întemeindu-se pe cazurile Wingas și Mobil, Comisia a arătat că posibilitatea de a face concurență, în pofida obstacolelor importante la intrare, era doar teoretică. Comisia a concluzionat că era posibil ca GDF să vândă gaz pe teritoriul tradițional de aprovizionare al Ruhrgas, în pofida barierelor considerabile la intrare, astfel încât aceasta putea fi apreciată ca fiind concurent potențial al Ruhrgas pe întreaga perioadă în discuție.
- 95 În plus, în considerentul (294) al deciziei atacate, Comisia a subliniat că nici EnWG din 1935, nici articolul 103 din GWB nu prevedeau un monopol legal în favoarea Ruhrgas sau a oricărui alt operator istoric pe teritoriul german. De altfel, acest fapt nu este contestat de reclamante.
- 96 Cu toate acestea, reclamantele consideră că nu exista posibilitatea efectivă, concretă și realistă de acces pe piață și că, prin urmare, GDF nu era un concurent potențial al Ruhrgas. Ele apreciază că, înainte de liberalizarea din luna aprilie 1998, concurența era în întregime exclusă și că, în practică, GDF a putut deveni concurent al Ruhrgas în Germania doar în anul 2000.
- 97 Trebuie să se facă distincția între perioada cuprinsă între 1980 și 1998, pe de o parte, și perioada cuprinsă între 1998 și 2000, pe de altă parte.
- 98 În ceea ce privește, în primul rând, perioada cuprinsă între 1980 și 1998, trebuie să se constate că este cert că părțile sunt de acord că, până la 24 aprilie 1998, pe de o parte, acordurile de demarcație, și anume acordurile prin care societățile de serviciu public conveniseră să nu furnizeze gaz pe un anumit teritoriu, și, pe de altă parte, acordurile de concesiune exclusivă, și anume acordurile prin care o autoritate locală acorda o concesiune exclusivă unei societăți de serviciu public care să îi permită să

utilizeze terenuri publice pentru a construi și pentru a exploata rețele de distribuție a gazului, erau exceptate prin articolul 103 alineatul (1) din GWB de la dispozițiile acestei legi care interzic acordurile anticoncurențiale.

- 99 Desigur, din considerentul (23) al deciziei atacate rezultă că, pentru a fi puse în aplicare, aceste acorduri trebuiau notificate Bundeskartellamt, care avea competența de a le interzice, dacă aprecia că acordul în discuție constituia un abuz de drept. Totuși, această posibilitate nu a fost pusă aproape niciodată în aplicare, astfel cum rezultă din nota de subsol 27 a deciziei atacate.
- 100 În plus, din considerentul (24) al deciziei atacate rezultă că recurgerea cumulată la acordurile de demarcație și la acordurile de concesiune exclusivă a avut ca efect stabilirea *de facto* a unui sistem de zone de aprovizionare exclusivă în interiorul cărora o singură întreprindere din sectorul gazelor putea aproviziona clienții cu gaz, fără să fi fost însă necesară interdicția legală de a furniza gaz în raport cu alte societăți.
- 101 De altfel, în considerentul (371) al deciziei atacate, Comisia recunoaște că furnizorii istorici germani dispuneau de un monopol de fapt în zona fiecăruia de aprovizionare.
- 102 În aceste condiții, trebuie să se considere că, cel puțin până la 24 aprilie 1998, piața germană în sectorul gazelor era caracterizată de existența unor monopoluri teritoriale de fapt.
- 103 Se impune constatarea că această situație care a existat pe piața germană în sectorul gazelor până la 24 aprilie 1998 putea determina lipsa oricărei concurențe, nu numai reală, ci și potențială, pe această piață. În această privință, trebuie să se sublinieze că s-a statuat deja că un monopol geografic de care beneficiau întreprinderile locale de distribuție a gazului împiedica orice concurență actuală între ele (a se vedea în acest sens Hotărârea Tribunalului din 21 septembrie 2005, EDP/Comisia, T-87/05, Rec., p. II-3745, punctul 117).
- 104 Or, nici decizia atacată, nici dosarul nu conțin elemente care să permită să se demonstreze corespunzător cerințelor legale că, în lipsa aplicării acordului în discuție și în pofida caracteristicilor pieței germane în sectorul gazelor, descrise la punctele 95-102 de mai sus, exista, până la 24 aprilie 1998, o posibilitate reală și concretă ca GDF să se integreze pe piața germană în sectorul gazelor și să concureze reclamantele, după cum impune jurisprudența menționată la punctele 85 și 86 de mai sus.
- 105 Astfel, împrejurarea amintită în considerentul (294) al deciziei atacate potrivit căreia în Germania nu exista un monopol legal este lipsită de relevanță. Într-adevăr, pentru a stabili dacă pe o piață există o concurență potențială, Comisia trebuie să examineze posibilitățile reale și concrete ca întreprinderile în cauză să concureze între ele sau ca un concurent nou să poată intra pe această piață și să concureze întreprinderile deja existente. Această examinare a Comisiei trebuie efectuată pe o bază obiectivă a acestor posibilități, astfel încât este lipsită de efect împrejurarea că ele sunt excluse din cauza unui monopol a cărui origine se află direct în reglementarea națională sau, indirect, în situația de fapt care decurge din punerea în aplicare a acesteia.
- 106 Pe de altă parte, afirmația cuprinsă în considerentul (30) al deciziei atacate, potrivit căreia GDF nu avea numai dreptul, pe plan juridic, de a vinde gaz pe teritoriul tradițional de aprovizionare al Ruhrgas, ci că vânzarea era posibilă în fapt (în pofida barierelor considerabile la intrare) nu este în măsură să constituie, ca atare, o demonstrație suficientă a existenței unei concurențe potențiale. Astfel, posibilitatea pur teoretică a unei intrări a GDF pe piață nu este suficientă pentru a demonstra existența unei asemenea concurențe. În plus, o asemenea afirmație se bazează pe o simplă ipoteză și nu reprezintă o demonstrație susținută de elemente de fapt sau o analiză a structurilor pieței relevante, în conformitate cu jurisprudența prevăzută la punctul 86 de mai sus, exemplele amintite în susținerea sa fiind, de altfel, lipsite de relevanță, astfel cum rezultă din cuprinsul punctelor 108-112 de mai jos.

- 107 Aceeași soluție se aplică și împrejurărilor amintite în considerentul (240) al deciziei atacate, potrivit cărora întreprinderile în cauză erau actori importanți în sectorul european al gazelor și fiecare dintre ele trebuiau considerate un nou concurent natural pe piața celeilalte sau concurenți bine plasați care aveau, în principiu, toate șansele să reușească să intre pe piața învecinată sau, în sfârșit, că Germania și Franța constituiau piețe învecinate și strâns legate, fapt ce mărește șansele de succes. Astfel, asemenea informații generale și abstracte nu permit să se demonstreze că, în pofida situației concurențiale existente pe piața germană în sectorul gazelor, GDF ar fi fost în măsură, în lipsa aplicării acordului în discuție, să intre pe această piață.
- 108 Astfel, situația este similară, pentru identitate de motive, în privința elementelor amintite în considerentul (240) al deciziei atacate, potrivit cărora întreprinderile în cauză dețineau forța, avantajele și infrastructura necesare pentru a permite intrarea pe piață și că filialele EEG și PEG ale GDF și participația sa minoritară la GASAG și VNG constituiau avantaje solide pentru a-și consolida poziția pe piață.
- 109 În plus, nu reiese că exemplele Wingas și Mobil, amintite în considerentele (30) și (243) ale deciziei atacate pentru a ilustra afirmația potrivit căreia posibilitățile de intrare nu erau pur teoretice, sunt pertinente.
- 110 Astfel, în ceea ce privește Wingas, trebuie arătat că este vorba despre o întreprindere comună deținută de BASF și de Gazprom care a reușit să intre pe piața germană în sectorul gazelor în anii '90 datorită furnizărilor de gaz efectuate de aceasta din urmă și construirii unei vaste rețele de noi gazoducte desfășurate în paralel cu cele ale Ruhrgas și ale altor furnizori istorici [considerentul (30) al deciziei atacate]. Situația Wingas era atipică, potrivit Comisiei, care, în considerentul (100) al Deciziei sale din 29 septembrie 1999 în cazul IV/M.1383 – Exxon/Mobil (denumită în continuare „Decizia Exxon/Mobil”) a afirmat că experiența Wingas avea puține șanse de a se reproduce, această întreprindere fiind o asociere reușită între un consumator industrial german de gaz foarte mare (chiar cel mai mare) și un producător rus foarte mare.
- 111 Pe de altă parte, în ceea ce privește Mobil, trebuie amintit că și aceasta a intrat pe piața germană în sectorul gazelor în anii '90 prin negocierea accesului la rețelele gestionarilor istorici ai rețelelor de transport. Or, se impune constatarea că însăși Comisia a arătat că Mobil se afla într-o situație oarecum atipică în Germania [a se vedea considerentul (251) al Deciziei Exxon/Mobil]. Comisia a subliniat în special că această întreprindere producea o parte considerabilă a gazului de origine germană și făcea parte din establishment-ul german din sectorul gazelor, acesta fiind, neîndoielnic, în opinia Comisiei, motivul pentru care ar fi putut să importe gaz în Germania fără a dispune de propria sa rețea de gazoducte de înaltă presiune datorită unui acces al terților la rețea. Comisia a arătat deopotrivă că Mobil se afla într-o poziție unică [a se vedea considerentul (219) al Deciziei Exxon/Mobil].
- 112 Pe de altă parte, argumentul Comisiei potrivit căruia Wingas și Mobil sunt două întreprinderi foarte diferite una de cealaltă, ceea ce ar arăta că ar fi posibilă intrarea pe piață, nu este convingător, în măsură în care se dovedește că situația fiecăreia este atipică și că aveau puține șanse de a se reproduce.
- 113 În aceste condiții, având în vedere specificitățile lor, exemplele Wingas și Mobil nu sunt apte să demonstreze posibilitatea reală și concretă pentru un nou operator de a intra pe piața germană în sectorul gazelor și de a concura întreprinderile deja existente.
- 114 În orice caz, decizia atacată nu conține niciun element, inclusiv de ordin general, care să urmărească a demonstra că, în perioada cuprinsă între 1 ianuarie 1980 și 24 aprilie 1998, în pofida împrejurărilor care să implice existența unor monopoluri regionale pe piața germană în sectorul gazelor, construirea de conducte de trecere sau încheierea de acorduri privind accesul la rețea cu un operator istoric privind traseul gazoductului MEGAL nu corespundea unei strategii economice viabile, în sensul jurisprudenței amintite la punctul 86 de mai sus, și reprezenta o posibilitate reală și concretă, pentru

un operator precum GDF, coproprietar al gazoductului MEGAL, să intre pe această piață și să concureze întreprinderile deja existente aici. În special, niciun element nu permite să se considere că intrarea pe piață a GDF ar fi putut să se realizeze în acest mod, suficient de rapid pentru ca amenințarea unei intrări potențiale să cântărească asupra comportamentului participanților pe piață sau prin intermediul unor costuri care ar fi fost suportabile din punct de vedere economic. Trebuie să se constate că decizia atacată nu conține nicio informație care să permită să se considere că Comisia ar fi efectuat o examinare a existenței unei concurențe potențiale conforme cerințelor jurisprudenței citate la punctul 86 de mai sus.

- 115 În ceea ce privește argumentul Comisiei potrivit căruia exista obligatoriu o concurență potențială pe piața germană fără să fi fost necesară încheierea scrisorii Direktion I, trebuie să se constate că, având în vedere barierele la intrare descrise mai sus, precum și specificitățile noilor operatori intrați pe piață, această împrejurare nu poate fi suficientă pentru a demonstra că GDF era în mod obiectiv un concurent potențial. Mai mult, ea permite să se stabilească că Ruhrgas ar avea temerea că o asemenea concurență poate avea loc în viitor. Pe de altă parte, trebuie arătat că scrisoarea Direktion G, care prevedea o interdicție de livrare în Franța, a fost încheiată în 1975, în pofida monopolului legal. Existența unei interdicții de livrare nu implică, așadar, în mod obligatoriu existența unei concurențe potențiale la data semnării scrisorii Direktion I, spre deosebire de ceea ce sugerează Comisia.
- 116 Având în vedere cele de mai sus, trebuie să se considere că Comisia nu a demonstrat existența unei concurențe potențiale pe piața germană în sectorul gazelor între 1 ianuarie 1980 și 24 aprilie 1998.
- 117 De altfel, subliniind, în considerentul (372) al deciziei atacate, că, prin eliminarea exceptării de la dreptul concurenței aplicabile acordurilor de demarcație din 24 aprilie 1998, legiuitorul german a stabilit în mod clar că sectorul gazelor trebuia deschis concurenței după acea dată, Comisia încearcă să admită, cel puțin implicit, că, înaintea acelei date, însuși legiuitorul german a considerat că sectorul gazelor nu era deschis concurenței și că, prin urmare, nu exista nicio concurență potențială.
- 118 În ceea ce privește perioada cuprinsă între 24 aprilie 1998 și 10 august 2000, trebuie amintit că exceptarea aplicabilă acordurilor de demarcație și de concesiune exclusivă nu mai exista în acea perioadă, ca urmare a modificărilor legislative care interveniseră anterior.
- 119 Cu toate acestea, reclamantele consideră că înainte de începutul anului 2000 nu exista nicio concurență potențială pe piața germană.
- 120 În cererea introductivă, reclamantele nu prezintă niciun element în susținerea afirmației lor și se limitează să facă trimitere la considerentul (207) al deciziei atacate, precum și la răspunsul la comunicarea privind obiecțiunile formulat de GDF, care nu este anexat la cererea introductivă, ci la replică.
- 121 Or, potrivit jurisprudenței, deși textul cererii introductive poate fi susținut și completat, cu privire la aspecte specifice, prin trimiteri la fragmente determinate din înscrisurile anexate acesteia, o trimitere globală la alte înscrisuri, chiar anexate cererii introductive, nu poate suplini lipsa elementelor esențiale ale argumentării în drept care trebuie să fie expuse în cererea introductivă (Hotărârea Curții din 31 martie 1992, Comisia/Danemarca, C-52/90, Rec., p. I-2187, punctul 17, și Ordonanța Tribunalului din 21 mai 1999, Asia Motor France și alții/Comisia, T-154/98, Rec., p. II-1703, punctul 49).
- 122 Așadar, nu poate fi admisă trimiterea la argumentele dezvoltate în răspunsul dat de GDF la comunicarea privind obiecțiunile, care nu este anexat nici la cererea introductivă.
- 123 În ceea ce privește structura pieței germane, deși aceasta putea constitui deopotrivă o barieră la intrare în perioada cuprinsă între 24 aprilie 1998 și 10 august 2000, nu este mai puțin adevărat că niciun element nu permite să se considere că, în acea perioadă, ea putea exclude, analizată individual, în întregime existența unei concurențe potențiale pe piața germană.

124 În aceste condiții, se impune constatarea că niciun element nu este în măsură să demonstreze că, în mod eronat, Comisia a considerat că exista o concurență potențială pe piața germană în sectorul gazelor între 24 aprilie 1998 și 10 august 2000.

125 Având în vedere toate cele de mai sus, al doilea aspect trebuie admis în măsura în care privește piața germană în perioada cuprinsă între 1 ianuarie 1980 și 24 aprilie 1998. Acest aspect trebuie respins în rest.

— Cu privire la al treilea aspect

126 În cadrul prezentului aspect, reclamantele susțin că, pe baza scrisorii Direktion G, nu putea fi identificată nicio încălcare a articolului 81 CE în privința pieței franceze. Astfel, reclamantele arată că textul scrisorii nu prevedea interdicția de livrare, că o asemenea interdicție nu ar fi prezentat niciun interes și că intrarea E.ON Ruhrgas pe piața franceză începând cu anul 2003 pledează împotriva existenței unei asemenea interdicții.

127 În primul rând, în ceea ce privește textul scrisorii Direktion G, trebuie arătat că împrejurarea că această scrisoare nu este redactată în mod identic sau simetric cu scrisoarea Direktion I nu are, ca atare, nicio influență asupra posibilității Comisiei de a considera că aceste scrisori au un obiect similar, respectiv efectuarea unei împărțiri a piețelor naționale în sectorul gazelor și limitarea accesului întreprinderilor în cauză pe fiecare piață națională.

128 Așadar, trebuie să se verifice dacă, având în vedere conținutul scrisorii Direktion G, Comisia putea să considere în mod întemeiat că prin aceasta se urmărea să se interzică Ruhrgas comercializarea gazului în Franța prin tranzitarea gazoductului MEGAL. În această privință, trebuie amintit că scrisoarea Direktion G are următorul cuprins:

„[...]

Capacitățile de transport care au fost sau vor fi alocate [GDF], în cadrul unui contract, pentru transportul gazelor au în vedere gazele care au fost sau vor fi cumpărate de [GDF] și care vor fi livrate [MEGAL] și/sau [MEGAL Finco] în scopul tranzitării pe seama [GDF] către Franța și destinate consumului în Franța.

Capacitățile de transport care au fost sau vor fi alocate Ruhrgas, în cadrul unui contract, pentru transportul gazelor privesc transportul în orice alt scop al tranzitării, precum și transportul gazelor prin gazoduct și de gaze prelevate din gazoduct în Republica Federală Germania, destinate consumului în Republica Federală Germania sau cumpărate de Ruhrgas în scopul tranzitării prin Republica Federală Germania.

[...]”

129 Desigur, trebuie arătat că, având în vedere textul acesteia, scrisoarea Direktion G nu interzice explicit Ruhrgas să livreze sau să furnizeze gaz în Franța prin tranzitarea gazoductului MEGAL.

130 Cu toate acestea, astfel cum Comisia a arătat în considerentul (198) al deciziei atacate, din scrisoarea Direktion G se poate deduce că, deși gazul transportat de GDF prin gazoductul MEGAL trebuie orientat către Franța, gazul transportat de Ruhrgas prin acest gazoduct trebuie fie prelevat în Germania, fie transportat în alt scop decât tranzitul, ceea ce are semnificația că Ruhrgas nu trebuie să fie autorizată să trimită gaz transportat prin acest gazoduct către Franța. Astfel, expresia „transportul în orice alt scop al tranzitării” trebuie interpretată în lumina alineatului precedent, care alocă GDF capacități de transport pentru gazul livrat „în scopul tranzitării pe seama [sa] [...] către Franța”. Această expresie semnifică, așadar, că Ruhrgas beneficiază de capacități de transport pentru a livra gaz

în tranzit, având ca destinație alte țări decât Franța. Astfel, potrivit scrisorii menționate, gazul care putea fi transportat de Ruhrgas prin gazoductul MEGAL trebuia să fie destinat fie consumului în Germania, fie tranzitului către alte țări, diferite de Franța.

- 131 Prin urmare, chiar dacă scrisoarea Direktion G nu interzice expres Ruhrgas să vândă gaz în Franța, aceasta îi limitează însă posibilitățile de a transporta gaz către această țară prin gazoductul MEGAL și, în consecință, să efectueze în această țară vânzări de gaz din acest gazoduct.
- 132 Această interpretare este confirmată de o lectură coroborată a scrisorii Direktion G și a anexei 2 la Acordul MEGAL. Astfel, acordul menționat prevede la articolul 5 alineatul 13 litera a) în special că Ruhrgas are dreptul să preleveze gaz din gazoductul MEGAL la orice punct de ieșire. Or, punctul 2.2 din anexa 2 la acest acord, care definește punctele de ieșire din gazoduct pentru gazul transportat pentru Ruhrgas, nu i le acordă decât în Germania. Nu este prevăzut niciun punct de ieșire pentru Ruhrgas la Medelsheim, acolo unde gazoductul este conectat la rețeaua franceză. Gazul transportat pentru Ruhrgas nu putea, așadar, să beneficieze de o ieșire în Franța și, în consecință, să fie vândut în această țară. Astfel cum se va demonstra la punctele 194 și 195 de mai jos, cuprinsul scrisorii din 21 mai 2002, citată de reclamante, nu este susceptibil să repună în discuție această concluzie.
- 133 Așadar, fără a săvârși o eroare, Comisia a apreciat în considerentul (222) al deciziei atacate că scrisoarea Direktion G avea drept scop să împiedice Ruhrgas să aprovizioneze clienții francezi cu gaz transportat prin gazoductul MEGAL.
- 134 Pe de altă parte, nu este fondat niciunul dintre argumentele reclamantelor, potrivit cărora elementele invocate de Comisie în decizia atacată nu permit să îi susțină interpretarea.
- 135 În primul rând, în ceea ce privește argumentul reclamantelor întemeiat pe lipsa de interes a unei interdicții de livrare în Franța, având în vedere monopolul GDF în Franța, acesta nu poate fi admis în măsura în care, după cum arată Comisia, o asemenea interdicție avea ca obiect remedierea eventualelor modificări legale și factuale pe durata de viață a gazoductului. De altfel, aceasta se află în coerență perfectă cu argumentarea reclamantelor referitoare la necesitatea de a încheia scrisoarea Direktion I, în pofida lipsei concurenței potențiale pe piața germană înainte de anul 1998 (a se vedea punctul 147 de mai jos).
- 136 În al doilea rând, argumentul reclamantelor întemeiat pe faptul că au intrat pe piața franceză începând cu anul 2003 nu este de natură să repună în discuție concluzia Comisiei din decizia atacată în ceea ce privește caracterul restrictiv al scrisorii Direktion G, astfel cum rezultă din textul scrisorii menționate coroborat cu anexa 2 la Acordul MEGAL.
- 137 Din toate cele de mai sus rezultă că al treilea aspect trebuie respins.

— Cu privire la al patrulea aspect

- 138 În cadrul prezentului aspect, reclamantele susțin că scrisorile Direktion G și Direktion I nu pot avea ca obiect restrângerea concurenței, în măsura în care constituie restricții accesorii licite. Cu titlu subsidiar, reclamantele consideră că obiectul scrisorilor adiționale era neutru în raport cu contextul economic existent în acea perioadă.
- 139 În primul rând, trebuie respins argumentul reclamantelor referitor la existența restricțiilor accesorii licite, în măsura în care, astfel cum rezultă din cuprinsul punctelor 60-82 de mai sus, scrisorile Direktion G și Direktion I nu pot fi calificate ca atare.
- 140 În al doilea rând, trebuie amintit că, în temeiul articolului 81 alineatul (1) CE, sunt incompatibile cu piața internă și interzise orice acorduri între întreprinderi, orice decizii ale asocierilor de întreprinderi și orice practici concertate care pot afecta comerțul dintre statele membre și care au ca obiect sau ca efect împiedicarea, restrângerea sau denaturarea concurenței în cadrul pieței interne.

- 141 Obiectul și efectul anticoncurențial ale unui acord nu sunt condiții cumulative, ci alternative pentru a aprecia dacă un astfel de acord intră sub incidența interdicției prevăzute la articolul 81 alineatul (1) CE. Or, potrivit unei jurisprudențe constante, caracterul alternativ al acestei condiții, indicat prin conjuncția „sau”, conduce la necesitatea de a analiza, mai întâi, chiar obiectul acordului, ținând seama de contextul economic în care acesta trebuie să fie aplicat. Totuși, în cazul în care analiza cuprinsului acordului nu ar indica un grad suficient de nocivitate pentru concurență, ar trebui să se examineze efectele acestuia și, pentru a fi interzis, să se constate că sunt reunite elementele care probează că, în fapt, concurența a fost împiedicată, restrânsă sau denaturată în mod semnificativ. Reiese de asemenea din jurisprudență că nu este necesar să se examineze efectele unui acord din moment ce obiectul anticoncurențial al acestuia din urmă este dovedit (a se vedea Hotărârea Curții din 6 octombrie 2009, GlaxoSmithKline Services și alții/Comisia și alții, C-501/06 P, C-513/06 P, C-515/06 P și C-519/06 P, Rep., p. I-9291, punctul 55 și jurisprudența citată).
- 142 Pentru a aprecia caracterul anticoncurențial al unui acord, trebuie analizate în special cuprinsul dispozițiilor acestuia, obiectivele pe care urmărește să le atingă, precum și contextul economic și juridic în care se înscrie. În plus, deși intenția părților nu este un element necesar pentru determinarea caracterului restrictiv al unui acord, nimic nu interzice Comisiei sau instanțelor Uniunii Europene să țină seama de acesta (a se vedea Hotărârea GlaxoSmithKline Services și alții/Comisia și alții, punctul 141 de mai sus, punctul 58 și jurisprudența citată).
- 143 Pe de altă parte, un acord poate fi considerat ca având un obiect restrictiv chiar dacă nu are drept unic obiectiv restrângerea concurenței, ci urmărește și alte obiective legitime (a se vedea Hotărârea Curții din 6 aprilie 2006, General Motors/Comisia, C-551/03 P, Rec., p. I-3173, punctul 64 și jurisprudența citată).
- 144 În sfârșit, trebuie arătat că, în mai multe rânduri, Curtea a calificat acordurile care vizează împărțirea piețelor naționale în funcție de frontierele naționale sau prin care întrepătrunderea piețelor naționale devine mai dificilă, în special acordurile care vizează interzicerea sau limitarea exporturilor paralele, drept acorduri care au ca obiect restrângerea concurenței în sensul articolului 81 CE (a se vedea în acest sens Hotărârea GlaxoSmithKline Services și alții/Comisia și alții, punctul 141 de mai sus, punctul 61 și jurisprudența citată).
- 145 În speță, trebuie arătat, similar Comisiei, că construirea unui gazoduct precum gazoductul MEGAL constituie o investiție pentru o utilizare de lungă durată, Ruhrgas declarând că durata de amortizare a investițiilor în favoarea acestui gazoduct ar fi de 25 de ani, iar Comisia a afirmat, fără a fi contrazisă de reclamante, că un gazoduct are, în general, o durată de viață operațională de 45 până la 65 de ani.
- 146 În plus, trebuie să se constate că, în raport cu articolele 2 CE și 3 CE, în versiunea în vigoare la semnarea scrisorilor Direktion G și Direktion I, la acel moment, Comunitatea avea deja ca obiectiv instituirea unei piețe comune, aceasta implicând, printre altele, eliminarea, între statele membre, a taxelor vamale și a restricțiilor cantitative la intrarea și la ieșirea mărfurilor, precum și a oricăror alte măsuri cu efect echivalent. De altfel, tot la acel moment, Curtea avusese deja ocazia să sublinieze că izolarea piețelor naționale contravine unuia dintre obiectivele esențiale ale tratatului, care tinde spre fuzionarea piețelor naționale într-o piață unică (a se vedea în acest sens Hotărârea Curții din 3 iulie 1974, Van Zuylen, 192/73, Rec., p. 731, punctul 13).
- 147 În aceste condiții, trebuie să se considere că, la momentul semnării scrisorilor adiționale, liberalizarea nu putea fi exclusă pe termen lung și făcea parte din perspectivele rezonabil previzibile. Această interpretare a fost, de altfel, confirmată, în esență, de E.ON, care a arătat, în răspunsul la comunicarea privind obiecțiunile, astfel cum rezultă din considerentul (245) al deciziei atacate, că scrisoarea Direktion G a fost adoptată „ca o măsură de precauție [...] pentru a evita ca riscuri pur teoretice, legate de modificări ale condițiilor juridice și economice care erau imposibil de exclus în întregime, să nu compromită proiectul”. Această împrejurare a fost recunoscută deopotrivă de reclamante în înscrisurile lor.

148 Obiectul scrisorilor Direktion G și Direktion I nu poate fi, așadar, calificat ca fiind neutru, în măsura în care prin acestea se urmărea împărțirea piețelor între întreprinderile în cauză în cazul schimbărilor situațiilor juridice și de fapt, în special în cazul liberalizării piețelor franceză și germană. Prin urmare, Comisia a apreciat în mod întemeiat în considerentul (227) al deciziei atacate că scrisorile menționate aveau un obiect anticoncurențial.

149 Prin urmare, al patrulea aspect trebuie respins.

— Cu privire la al cincilea aspect

150 În cadrul prezentului aspect, reclamantele susțin că scrisorile Direktion G și Direktion I, precum și anexa 2 la Acordul MEGAL nu puteau afecta comerțul dintre statele membre.

151 În această privință, trebuie amintit că articolul 81 alineatul (1) CE se aplică numai acordurilor susceptibile să afecteze comerțul dintre statele membre. Potrivit unei jurisprudențe constante, pentru a fi susceptibile să afecteze comerțul dintre statele membre, o decizie, un acord sau o practică trebuie, pe baza unui ansamblu de elemente obiective de drept sau de fapt, să permită să se prevadă, cu un grad de probabilitate suficient, că exercită o influență directă sau indirectă, actuală sau potențială asupra fluxurilor de schimburi comerciale dintre statele membre într-un asemenea mod încât să creeze temerea că pot constitui un obstacol pentru realizarea unei piețe unice între statele membre (a se vedea Hotărârea Curții din 23 noiembrie 2006, Asnef-Equifax și Administración del Estado, C-238/05, Rec., p. I-11125, punctul 34 și jurisprudența citată).

152 Astfel, un efect asupra schimburilor comerciale intracomunitare rezultă în general din reunirea mai multor factori care, considerați în mod izolat, nu ar fi în mod necesar determinanți. Pentru a verifica dacă o înțelegere afectează în mod semnificativ comerțul dintre statele membre, aceasta trebuie examinată în contextul său economic și juridic (a se vedea Hotărârea Asnef-Equifax și Administración del Estado, punctul 151 de mai sus, punctul 35 și jurisprudența citată). În această privință, este puțin important dacă influența unei înțelegeri asupra schimburilor comerciale este defavorabilă, neutră sau favorabilă. Astfel, o restrângere a concurenței este de natură să afecteze comerțul dintre statele membre atunci când este susceptibilă să deturneze fluxurile comerciale de la orientarea pe care ar fi avut-o în alte condiții (a se vedea în acest sens Hotărârea Curții din 29 octombrie 1980, van Landewyck și alții/Comisia, 209/78-215/78 și 218/78, Rec., p. 3125, punctul 172).

153 În plus, capacitatea unei înțelegeri de a afecta comerțul dintre statele membre, și anume efectul său potențial, este suficientă pentru ca aceasta să intre în domeniul de aplicare al articolului 81 CE, nefiind necesară demonstrarea unei atingeri efective a schimburilor comerciale (Hotărârea Curții din 21 ianuarie 1999, Bagnasco și alții, C-215/96 și C-216/96, Rec., p. I-135, punctul 48, și Hotărârea Tribunalului din 14 decembrie 2006, Raiffeisen Zentralbank Österreich și alții/Comisia, T-259/02-T-264/02 și T-271/02, Rec., p. II-5169, punctul 166). Este însă necesar ca efectul potențial al înțelegerii asupra comerțului interstatual să fie sensibil sau, cu alte cuvinte, ca acesta să nu fie nesemnificativ (a se vedea în acest sens Hotărârea Curții din 28 aprilie 1998, Javico, C-306/96, Rec., p. I-1983, punctele 12 și 17).

154 Pe de altă parte, o înțelegere care acoperă întregul teritoriu al unui stat membru are ca efect, prin însăși natura sa, consolidarea împărțirii piețelor la nivel național, împiedicând astfel întrepătrunderea economică dorită de Tratatul CE (Hotărârea Asnef-Equifax și Administración del Estado, punctul 151 de mai sus, punctul 37).

155 În speță, trebuie să se constate că, din moment ce nu a demonstrat existența unei concurențe potențiale pe piața germană în sectorul gazelor în perioada 1 ianuarie 1980-24 aprilie 1998 (a se vedea punctul 116 de mai sus) și că este cert că piața franceză era închisă concurenței cel puțin până în luna august 2000, Comisia a reținut în mod eronat că acordul și practicile în discuție au fost susceptibile să aibă un efect sensibil asupra schimburilor comerciale dintre statele membre înainte de 24 aprilie 1998.

156 Această apreciere se regăsește cu atât mai mult cu cât, în această privință, astfel cum reiese din considerentul (263) al deciziei atacate, Comisia și-a întemeiat concluzia în special pe faptul că acest acord și că aceste practici împiedicau concurența transfrontalieră pe piețele germană și franceză în sectorul gazelor. Or, în lipsa unei concurențe pe cele două piețe, aceasta nu putea fi împiedicată și, în consecință, comerțul dintre statele membre nu putea fi afectat.

157 În schimb, în privința perioadei 24 aprilie 1998-10 august 2000, argumentele reclamantelor referitoare la afectarea comerțului dintre statele membre trebuie respinse, din moment ce existența unei concurențe potențiale pe piața germană în sectorul gazelor nu a fost repusă în discuție în mod valabil (a se vedea punctul 124 de mai sus) și că restrângerea concurenței era astfel susceptibilă să aibă un efect sensibil asupra schimburilor comerciale dintre statele membre.

158 Prin urmare, al cincilea aspect al primului motiv trebuie admis în parte.

— Cu privire la al șaselea aspect

159 Reclamantele apreciază că, în măsura în care Comisia a intenționat să afirme în decizia atacată, prin observații contradictorii, că acele contacte între întreprinderile în cauză în intervalul 1999-2005 constituiau practici concertate sau acorduri, independent de scrisorile adiționale, aceasta a încălcat articolul 81 alineatul (1) CE.

160 În speță, din decizia atacată reiese că Comisia nu a considerat că contactele din intervalul 1999-2005 constituiau încălcări independente de cele care rezultau din scrisorile Direktion G și Direktion I [a se vedea în special considerentele (162) și (163) ale deciziei atacate]. Această împrejurare este, de altfel, confirmată de Comisie în înscrisurile sale.

161 În plus, în ceea ce privește argumentul reclamantelor întemeiat pe existența unor contradicții în decizia atacată, trebuie arătat că considerentele (177), (199) și (223) ale deciziei atacate trebuie interpretate în coroborare cu considerentele care le urmează sau care le precedă și că, în cuprinsul acestora, s-a precizat că acordurile și practicile concertate rezultau din Acordul MEGAL și din scrisorile Direktion G și Direktion I [a se vedea în special considerentele (178), (181), (197) și (198) ale deciziei atacate].

162 În consecință, al șaselea aspect invocat de reclamante trebuie înlăturat.

163 În orice ipoteză, argumentele reclamantelor nu sunt întemeiate, în măsura în care Comisia a demonstrat, în decizia atacată, că întreprinderile în cauză schimbaseră informații cu privire la strategiile pe care urmăreau să le adopte pe piețele fiecăreia dintre ele [a se vedea în special documentele citate în considerentele (84), (87), (120), (121) și (180) ale deciziei atacate].

164 Spre deosebire de afirmațiile reclamantelor, întreprinderile în cauză au schimbat în mod efectiv informații pertinente în materie de concurență. Aceste schimburi s-au încadrat într-un plan de ansamblu și au făcut obiectul unor reuniuni sistematice, întrucât, pe de o parte, priveau concurența la care se expuneau întreprinderile în cauză în Franța și în Germania și, pe de altă parte, au făcut obiectul unor reuniuni regulate, după cum atestă existența reuniunilor „Tur de orizont”, amintite în considerentele (63), (97), (114), (116), (121), (122), (131) și (132) ale deciziei atacate. Argumentul reclamantelor potrivit căruia aceste schimburi nu ar fi intervenit între responsabili sau experți, ci între diverși colaboratori nu este pertinent, întrucât nu permite repunerea în discuție a conținutului lor anticoncurențial. Mai mult, deși un număr mare de reuniuni urmăreau să abordeze teme de discuții legitime, nu este mai puțin adevărat că acestea nu pot justifica reuniuni care determină deopotrivă o practică concertată interzisă de articolul 81 alineatul (1) CE.

165 În consecință, al șaselea aspect trebuie respins ca inoperant și, în orice ipoteză, ca neîntemeiat.

166 Din toate cele de mai sus rezultă că al doilea și al cincilea aspect ale prezentului motiv trebuie admise în parte și că motivul trebuie respins în rest.

167 Așadar, se impune anularea articolului 1 din decizia atacată în măsura în care se constată existența unei încălcări săvârșite în Germania în perioada cuprinsă între 1 ianuarie 1980 și 24 aprilie 1998.

Cu privire la al doilea motiv, întemeiat pe o eroare de drept săvârșită în aprecierea duratei încălcării

168 Prin intermediul acestui motiv, în care reclamantele contestă cu titlu subsidiar aprecierea Comisiei referitoare la durata încălcării în discuție, se urmărește să se susțină, pe de o parte, că întreprinderile în cauză au abrogat acordurile care au determinat încălcarea respectivă începând cu luna decembrie 2001 sau ianuarie 2002, chiar anterior, cel mai târziu la 13 august 2004, și, pe de altă parte, că acțiunile ulterioare ale întreprinderilor în cauză nu exprimau o continuare a acordurilor menționate.

— Cu privire la încetarea încălcării în discuție

169 Trebuie amintit că Comisiei îi revine obligația de a dovedi încălcările pe care le constată și de a stabili elementele de probă adecvate în vederea demonstrării, corespunzător cerințelor legale, a existenței faptelor constitutive ale unei încălcări (a se vedea Hotărârea Tribunalului din 8 iulie 2004, JFE Engineering și alții/Comisia, T-67/00, T-68/00, T-71/00 și T-78/00, Rec., p. II-2501, punctul 173 și jurisprudența citată).

170 În această privință, dintr-o jurisprudență constantă reiese că Comisia are obligația să demonstreze nu numai existența înțelegerii, ci și durata acesteia (a se vedea Hotărârea Tribunalului din 29 noiembrie 2005, Union Pigments/Comisia, T-62/02, Rec., p. II-5057, punctul 36 și jurisprudența citată).

171 Mai mult, în cadrul unei acțiuni în anulare formulate în temeiul articolului 230 CE, instanței Uniunii îi revine numai obligația de a controla legalitatea actului atacat (Hotărârea JFE Engineering și alții/Comisia, punctul 169 de mai sus, punctul 174).

172 Astfel, rolul instanței sesizate cu o acțiune în anulare împotriva unei decizii a Comisiei prin care se constată existența unei încălcări a normelor de concurență și prin care se aplică amenzi destinatarilor constă în aprecierea dacă dovezile și alte elemente invocate de Comisie în decizie sunt suficiente pentru a demonstra existența încălcării imputate (a se vedea Hotărârea JFE Engineering și alții/Comisia, punctul 169 de mai sus, punctul 175 și jurisprudența citată).

173 În plus, trebuie amintit că existența unei îndoieli a instanței trebuie interpretată în favoarea întreprinderii căreia îi este adresată decizia de constatare a unei încălcări. Prin urmare, instanța nu poate concluziona că existența încălcării în cauză a fost dovedită de Comisie la un standard juridic corespunzător dacă există încă o îndoială cu privire la acest aspect, în special în cazul unei acțiuni în anulare a unei decizii de aplicare a unei amenzi (a se vedea Hotărârea JFE Engineering și alții/Comisia, punctul 169 de mai sus, punctul 177 și jurisprudența citată).

174 Astfel, Comisia trebuie să evidențieze probe exacte și concordante pentru a întemeia convingerea fermă a săvârșirii încălcării (a se vedea Hotărârea JFE Engineering și alții/Comisia, punctul 169 de mai sus, punctul 179 și jurisprudența citată).

175 Cu toate acestea, se impune sublinierea că nu este necesar ca fiecare dintre probele prezentate de Comisie să corespundă acestor criterii în legătură cu fiecare element al încălcării. Este suficient ca seria de indicii invocată de instituție, apreciată în mod global, să răspundă la această cerință (a se vedea Hotărârea JFE Engineering și alții/Comisia, punctul 169 de mai sus, punctul 180 și jurisprudența citată).

- 176 Pe de altă parte, potrivit unei jurisprudențe constante, pentru a dovedi în mod corespunzător participarea unei întreprinderi la o înțelegere, este suficient să se demonstreze că întreprinderea în cauză a participat la reuniuni în cursul cărora au fost încheiate acorduri de natură anticoncurențială, fără să se fi opus în mod vădit. Atunci când participarea la asemenea reuniuni a fost stabilită, această întreprindere are obligația să prezinte indicii de natură să demonstreze că participarea sa la acele reuniuni era lipsită de orice spirit anticoncurențial, dovedind astfel că le comunicase concurenților săi că participa la acele reuniuni având o optică diferită de a lor (a se vedea Hotărârea Curții din 19 martie 2009, Archer Daniels Midland/Comisia, C-510/06 P, Rep., p. I-1843, punctul 119 și jurisprudența citată).
- 177 În consecință, tocmai percepția pe care o au ceilalți participanți la o înțelegere cu privire la intenția întreprinderii în cauză este determinantă pentru a aprecia dacă aceasta din urmă a înțeles să se disocieze de acordul ilicit (Hotărârea Archer Daniels Midland/Comisia, punctul 176 de mai sus, punctul 120).
- 178 Examinarea argumentelor reclamantelor referitoare la încetarea încălcării în discuție trebuie efectuată în lumina considerațiilor de mai sus.
- 179 În primul rând, în ceea ce privește pretinsa încetare a încălcării înainte de sfârșitul anului 2001, trebuie subliniat că reclamantele admit că nu există nicio dovadă directă prin care să se stabilească distanțarea din partea uneia dintre întreprinderile în cauză de acordurile în discuție, ci invocă o notă referitoare la reuniunea din 4 februarie 1999, din care reiese că, în cadrul reuniunii grupului de lucru privind tarifele MEGAL, anumite persoane din cadrul GDF au dorit să fie luată în considerare o comercializare separată a gazului prin gazoductul MEGAL în Germania. GDF ar fi arătat astfel că scopul său era de a-și optimiza poziția de transportator și de acționar și că, în cazul unei modificări a regulilor privind accesul terților, ar fi trebuit să își apere interesele prin luarea în considerare în întregime a legăturilor sale istorice cu Ruhrgas.
- 180 Se impune constatarea că afirmațiile cuprinse în nota referitoare la reuniunea din 4 februarie 1999 și care privesc optimizarea poziției GDF sunt insuficiente pentru a demonstra o distanțare neechivocă din partea Ruhrgas sau a GDF de acordurile în discuție.
- 181 Pe de altă parte, există alte elemente de probă, astfel cum a arătat Comisia, care atestă că în anul 2000 acordurile în discuție nu erau considerate caduce sau lipsite de efect. În această privință, două mesaje electronice interne ale GDF din 9 și din 17 februarie 2000, amintite în considerentul (65) al deciziei atacate, se referă în mod expres la scrisorile Direktion G și Direktion I, indicând că prima dintre aceste scrisori se aseamănă cu o „vastă împărțire a piețelor” între întreprinderile în cauză, „ceea ce ridică problema valorii juridice a unui asemenea document (nul!)” și că, prin a doua scrisoare, calificată „superbă”, întreprinderile respective convin ca GDF să nu livreze gaz (direct sau indirect) unui client din Germania.
- 182 Trebuie înlăturat argumentul reclamantelor potrivit căruia mesajele electronice interne ale GDF din 9 și din 17 februarie 2000 se referă la GDF și, prin urmare, nu sunt pertinente în raport cu Ruhrgas. Astfel, nicio dispoziție și niciun principiu general de drept al Uniunii nu interzice Comisiei să se prevaleze, împotriva unei întreprinderi, de declarațiile altor întreprinderi acuzate. Dacă nu s-ar regăsi o asemenea situație, sarcina probei cu privire la comportamente contrare articolelor 81 CE și 82 CE, care revine Comisiei, ar fi imposibil de îndeplinit și ar fi incompatibilă cu misiunea de supraveghere a bunei aplicări a acestor dispoziții, care îi este atribuită Comisiei prin Tratatul CE (a se vedea Hotărârea JFE Engineering și alții/Comisia, punctul 169 de mai sus, punctul 192 și jurisprudența citată, și Hotărârea Tribunalului din 8 iulie 2008, Lafarge/Comisia, T-54/03, nepublicată în Repertoriu, punctul 57 și jurisprudența citată). Aceeași concluzie este aplicabilă în cazul unor documente interne ale unei alte întreprinderi acuzate. Astfel, procese-verbale interne găsite în cursul unui control efectuat în birourile unei întreprinderi incriminate pot fi utilizate ca dovadă împotriva unei alte întreprinderi incriminate (a se vedea în acest sens Hotărârea Tribunalului din 24 octombrie 1991,

Atochem/Comisia, T-3/89, Rec., p. II-1177, punctele 31-38, și Hotărârea Tribunalului din 11 decembrie 2003, Ventouris/Comisia, T-59/99, Rec., p. II-5257, punctul 91). Mai mult, având în vedere însăși natura practicilor în discuție și dificultățile corolare privind administrarea probelor, Comisia nu poate fi obligată să se întemeieze neapărat pe documente schimbate sau comune întreprinderilor în cauză. Așadar, Comisia se poate întemeia pe documente interne ale întreprinderilor în cauză, din moment ce acestea permit dovedirea existenței unei încălcări.

- 183 În plus, astfel cum se va demonstra la punctele 184-240 de mai jos, mai multe alte probe constând în înscrisuri ulterioare, dintre care unele sunt redactate de prima reclamantă, se opun argumentului reclamantelor potrivit căruia întreprinderile în cauză s-ar fi distanțat de acordurile în discuție începând cu anul 2001.
- 184 Pe de altă parte, în ceea ce privește prezentarea unei oferte concurente a GDF începând cu anul 2000, aceasta nu este suficientă, prin prisma elementelor citate anterior, să demonstreze o distanțare fără echivoc și publică de acordurile în discuție, cu atât mai mult cu cât este frecvent ca, în cadrul înțelegerilor, anumiți participanți să încalce punctual acordul pentru a-l utiliza în beneficiul lor (a se vedea în acest sens Hotărârea Lafarge/Comisia, punctul 182 de mai sus, punctul 773 și jurisprudența citată). În plus, existența acestei oferte trebuie să fie puternic relativizată deoarece, astfel cum reiese din considerentele (73) și (74) ale deciziei atacate, GDF a început să vândă gaz pe piața germană începând cu anul 2001. Vânzările au fost foarte slabe în intervalul 2001-2005, iar GDF s-a abținut să vândă cantități importante în sudul Germaniei (și anume zona vizată de gazoductul MEGAL) până în luna octombrie 2005.
- 185 Din cele de mai sus reiese că argumentele reclamantelor prin care se susține că înțelegerea în discuție a încetat înainte de luna decembrie 2001 trebuie înlăturate.
- 186 În al doilea rând, pentru a demonstra încetarea încălcării în discuție începând cu sfârșitul anului 2001 sau cu debutul anului 2002, reclamantele se întemeiază, în principal, pe faxul adresat de Ruhrgas către GDF la 7 ianuarie 2002, care ar menționa că scrisorile Direktion G și Direktion I trebuie considerate „caduce”, punând astfel capăt încălcării.
- 187 În această privință, trebuie arătat, mai întâi, că faxul adresat de Ruhrgas către GDF la 7 ianuarie 2002 urmează unei reuniuni a întreprinderilor în cauză care a avut loc la 14 decembrie 2001. Pagina de gardă a faxului menționat arată că acesta este anexat la un proiect de listă de acorduri care existau între întreprinderile în cauză și tratamentul care urma să fie rezervat dispozițiilor fiecăruia dintre aceste acorduri în cadrul conceptului „uz beneficiar”. O listă a dispozițiilor Acordului MEGAL, ale anexelor la acesta și a scrisorilor adiționale, printre care se regăsesc scrisorile Direktion G și Direktion I, se află în anexa la faxul respectiv. Această anexă poartă în antetul fiecărei pagini mențiunea „Noua structură MEGAL – Transformarea acordului de bază și a contractelor legate într-un nou acord de consorțiu”. În acest cadru, scrisoarea Direktion G este descrisă având ca obiect „angajamentele de capacitate” ale întreprinderilor în cauză, ridicându-se problema dacă este posibil sau nu este posibil să existe „acorduri de transport cu terți prin MEGAL”. Scrisoarea Direktion I este descrisă în acest cadru având ca obiect inexistența în viitor a livrărilor sau a aprovizionărilor efectuate de GDF în Germania. În ceea ce privește tratamentul care urmează a fi rezervat acestor scrisori, faxul indică, prin prisma menționării acestor scrisori, termenul „caduc”.
- 188 Interpretat în ansamblu și prin prisma contextului său, trebuie să se considere că, departe de a indica faptul că întreprinderile în cauză considerau scrisorile Direktion G și Direktion I deja caduce, faxul adresat de Ruhrgas către GDF la 7 ianuarie 2002 se limitează să arate că aceste întreprinderi aveau în vedere caracterul caduc al acestor scrisori în contextul noului acord aflat în curs de negociere. În realitate, mențiunea „caduc” denotă că întreprinderile în cauză considerau că nu era necesară introducerea unor asemenea clauze în noul acord. Această interpretare este confirmată de împrejurarea că, în privința dispozițiilor al căror tratament menționat nu este „caduc”, s-a arătat în mod expres că ele trebuie integrate în noul acord sau în anexele la acesta, iar, dacă este cazul, trebuie să fie

modificate. Mai mult, pagina de gardă a faxului menționat indică faptul că acesta privește „acorduri existente”. Așadar, în mod întemeiat, în considerentul (80) al deciziei atacate, Comisia a apreciat că acest fax se referea la rolul pe care scrisorile adiționale ar trebui să îl aibă pe viitor în cadrul noului Acord MEGAL și al noțiunii „uz beneficiar”. Prin urmare, nu se poate deduce din cuprinsul faxului în discuție că, la data trimiterii acestuia, întreprinderile în cauză considerau scrisorile Direktion G și Direktion I caduce.

- 189 Împrejurarea că, în considerentul (80) al deciziei atacate, Comisia a arătat că interpretarea faxului adresat de Ruhrgas către GDF la 7 ianuarie 2002 „nu [era] perfect clară” nu poate repune în discuție această concluzie și nu poate determina o îndoială de care să profite reclamantele. Astfel, această expresie trebuie interpretată prin coroborare cu restul conținutului considerentului menționat, din care reiese fără ambiguitate că faxul respectiv nu permitea să se stabilească faptul că, în acea perioadă, întreprinderile în cauză considerau scrisorile adiționale caduce.
- 190 Cu titlu suplimentar, trebuie arătat că punctul 2.1 din anexa 2 la Acordul MEGAL, care definește punctele de ieșire pentru gazul transportat de GDF, îi alocă acesteia numai un punct de ieșire din gazoductul MEGAL la frontiera franco-germană și nu îi alocă niciun punct de ieșire în Germania. Această dispoziție contractuală confirmă, așadar, imposibilitatea ca GDF să preleveze gaz din gazoductul MEGAL, care rezulta din scrisoarea Direktion I. Or, faxul adresat de Ruhrgas către GDF la 7 ianuarie 2002 nu arată că această dispoziție contractuală va fi considerată „caducă”, ci că va trebui să fie „integrată în descrierea gazoductului”.
- 191 În continuare, în ceea ce privește argumentația reclamantelor referitoare la valoarea probantă insuficientă a notei interne de „briefing” a Ruhrgas în vederea reuniunii „Tur de orizont” din 20 decembrie 2001 și a notei interne a GDF din 24 septembrie 2002, citate de Comisie în considerentele (115) și (116) ale deciziei atacate, trebuie arătat că, deși aceste documente nu se referă explicit la scrisorile Direktion G și Direktion I, ele arată că Ruhrgas și GDF nu aveau intenția să se angajeze într-o concurență agresivă una față de cealaltă. Astfel, nota pregătitoare reuniunii din 20 decembrie 2001 menționează că Ruhrgas dorea să indice GDF, cu ocazia acelei reuniuni, că fusese deschis la Paris un birou de vânzare, al cărui rol era de a arăta prezența sa în Franța, iar nu de a determina o apariție agresivă pe piața franceză. De asemenea, nota din 24 septembrie 2002 indică faptul că, în opinia GDF, marii operatori germani au nevoie de alibiuri în Germania pentru a arăta că piața este deschisă și că întreprinderile în cauză pot avea un interes comun de a încheia un „deal cu un puternic conținut strategic” care să le permită să schimbe poziții în Europa.
- 192 Așadar, Comisia a apreciat în mod întemeiat, în considerentul (114) al deciziei atacate, că elementele din dosar demonstau că întreprinderile în cauză considerau concurența dintre ele subiect de preocupare comună, chiar dacă aceasta nu privea gazul transportat prin gazoductul MEGAL.
- 193 În sfârșit, argumentarea reclamantelor referitoare la aprecierea incorectă a elementelor de probă ulterioare faxului adresat de E.ON Ruhrgas către GDF la 7 ianuarie 2002 trebuie înlăturată.
- 194 Astfel, în ceea ce privește schimbul de scrisori dintre întreprinderile în cauză la 13 și la 21 mai 2002, în considerentul (81) al deciziei atacate, Comisia a apreciat că acest schimb confirmă faptul că Ruhrgas considera că scrisoarea Direktion G era constrângătoare și că niciuna dintre întreprinderile în cauză nu sugerase că această scrisoare și scrisoarea Direktion I erau caduce. Niciun element nu permite repunerea în discuție a acestei aprecieri. Astfel, scrisoarea adresată de Ruhrgas către GDF la 21 mai 2002, ca răspuns la scrisoarea acesteia din 13 mai 2002, face trimitere expresă la scrisoarea Direktion G, indicând că transportul efectuat pentru o altă întreprindere prin gazoductul MEGAL este conform în totalitate cu scrisoarea respectivă. Or, în cazul în care această scrisoare ar fi fost considerată caducă și că nu este obligatorie pentru întreprinderile în cauză, Ruhrgas nu ar fi indicat că transportul în discuție era conform cu aceasta.

- 195 Argumentul reclamantelor potrivit căruia Ruhrgas ar fi făcut trimitere la scrisoarea Direktion G doar cu titlu subsidiar și la punctul 3 al scrisorii respective nu este nicidecum susținut de conținutul scrisorii din 21 mai 2002, care citează expres o parte din cuprinsul punctului 1 al scrisorii Direktion G, fără a preciza că este evocată cu titlu subsidiar. În orice caz, chiar dacă se presupune că Ruhrgas a făcut trimitere la scrisoarea Direktion G doar cu titlu subsidiar și la punctul 3 al scrisorii menționate, această împrejurare nu permite să se demonstreze că prima reclamantă considera scrisoarea respectivă caducă, ci, dimpotrivă, tinde să confirme că aceasta considera că scrisoarea în cauză era aplicabilă în raporturile sale cu GDF.
- 196 Pe de altă parte, în ceea ce privește procesul-verbal întocmit de Ruhrgas și referitor la o reuniune din 23 mai 2002, din acesta reiese în mod clar că GDF a garantat că nu intenționa la acea dată să vândă gaz prelevat din gazoductul MEGAL în sudul Germaniei. Afirmările reclamantelor potrivit cărora această poziție a GDF nu ar fi reprezentat decât o tactică de negociere nu își găsesc nicio susținere în conținutul notei respective. În schimb, din cuprinsul acesteia rezultă că o asemenea afirmație a fost făcută în cadrul unei discuții între întreprinderile în cauză, așadar, neputând fi considerată pur unilaterală. În sfârșit, spre deosebire de afirmațiile reclamantelor, împrejurarea că prima reclamantă nu și-a pus întrebări cu privire la această problemă și nici nu a acceptat poziția în discuție nu este de natură să demonstreze lipsa unui acord sau a unei acțiuni concertate, în măsura în care aceasta nu constituie o opoziție vădită în sensul jurisprudenței citate la punctul 176 de mai sus.
- 197 În ceea ce privește faxul din 24 mai 2002, acesta confirmă desfășurarea reuniunii din 23 mai 2002. În plus, acesta indică nu numai refuzul GDF de a vinde capacități pe termen lung pe sistemul „Waidhaus/Medelsheim”, ci și posibilitatea de a face excepții de la caz la caz dacă urma a fi realizată restructurarea cadrului contractual al gazoductului MEGAL. Astfel cum subliniază reclamantele, acest fax nu conține însă schimburi de secrete comerciale.
- 198 În înscrisurile sale, Comisia a explicat că considerentul (86) al deciziei atacate menționa acest fax din 24 mai 2002 doar ca probă suplimentară că reuniunea avusese loc în realitate. Comisia a precizat că considerațiile referitoare la schimbul de secrete comerciale cuprinse în același considerent se raportau la declarații date de GDF, precum rezultă din procesul-verbal privind reuniunea din 23 mai 2002. Această interpretare nu este conformă cu textul considerentului menționat. Cu toate acestea, ea nu este de natură să repună în discuție concluzia generală a Comisiei, potrivit căreia reuniunea din 23 mai 2002 exprima voința GDF de a rămâne în cadrul prevăzut de scrisorile adiționale, astfel cum rezultă din cuprinsul punctului 196 de mai sus.
- 199 Rezultă că argumentele reclamantelor prin care susțin că încălcarea în discuție a încetat la sfârșitul anului 2001 sau la începutul anului 2002 trebuie înlăturate.
- 200 În al treilea rând, în ceea ce privește pretinsa încetare a încălcării de la începutul anului 2003, în opinia reclamantelor, Comisia a ținut seama insuficient de declarația dată sub jurământ de unii dintre angajații săi, potrivit căreia posibilitatea ca GDF să preleveze gaz la orice punct de ieșire din gazoductul MEGAL a fost recunoscută încă din anul 2003 și în mai multe alte ocazii înainte de Acordul din 2004. Aceasta ar fi confirmată de un schimb de mesaje electronice din 8 septembrie 2003 referitor la o reuniune din 6 august 2003 și la un proiect de acord interimar, care prevedea că GDF și E.ON Ruhrgas puteau utiliza punctele de intrare și de ieșire din întregul „sistem”.
- 201 În această privință, trebuie arătat că declarația angajatului E.ON Ruhrgas a fost dată în anul 2008 și rămâne vagă în ceea ce privește ocaziile în care s-ar fi menționat că GDF avea dreptul să preleveze gaz din gazoductul MEGAL. În schimb, deși acest angajat menționează cu precizie numai o singură reuniune care ar fi avut loc la Essen (Germania) la începutul anului 2003, reclamantele nu furnizează nicio dovadă care să permită confirmarea desfășurării acelei reuniuni și nu precizează nici datele, nici participanții la alte discuții la care E.ON Ruhrgas ar fi garantat GDF că putea să preleveze gaz la toate punctele de ieșire din gazoductul MEGAL în Germania. În aceste condiții, nu se poate imputa Comisiei că ar fi acordat mai multă credibilitate altor elemente de probă cuprinse în dosar, care n-au fost

stabilite *in tempore suspecto* (a se vedea în acest sens Hotărârea Tribunalului din 27 septembrie 2006, Archer Daniels Midland/Comisia, T-59/02, Rec., p. II-3627, punctul 272) și care, mai mult, sunt mai precise. În plus, astfel cum subliniază Comisia, declarația angajatului E.ON Ruhrgas nu privește anexa 2 la Acordul MEGAL.

- 202 Pe de altă parte, proiectul de acord menționat la punctul 200 de mai sus prevede că GDF și E.ON Ruhrgas au dreptul de a utiliza punctele de intrare și de ieșire din întregul gazoduct MEGAL, cu condiția ca acesta să nu afecteze utilizarea punctului în cauză de partea pentru care a fost instalată și cu condiția să existe o compensație rezonabilă, bazată pe costuri pertinente, iar procedurile operaționale pentru utilizarea comună să fi făcut obiectul unui acord. Astfel, acest proiect de acord trebuia să înlocuiască acordurile existente încheiate de întreprinderile în cauză și cu privire la MEGAL doar în materia pentru care s-a stipulat expres. Pentru tot ce nu s-a stipulat expres în proiectul de acord, continuau să se aplice acordurile existente. Acordul proiectat trebuia să intre în vigoare la 1 octombrie 2003 și să rămână în vigoare până la data la care acordurile care puneau în aplicare restructurarea ar fi intrat în vigoare sau până la 30 septembrie 2004.
- 203 Schimbul de mesaje electronice din 8 septembrie 2003 precizează că acest document este numai un proiect rezultat din discuțiile avute în cursul reuniunii din 6 august 2003. Reclamantele admit, de altfel, că proiectul de acord interimar în discuție nu a fost niciodată semnat.
- 204 Interpretate în ansamblu, trebuie să se considere că, departe de a arăta că întreprinderile în cauză considerau că GDF și E.ON Ruhrgas puteau deja să utilizeze toate punctele de ieșire din gazoductul MEGAL, aceste documente indică numai că întreprinderile în cauză intenționau să pună capăt împărțirii punctelor de ieșire din gazoductul respectiv între GDF și E.ON Ruhrgas. Această interpretare este confirmată de împrejurarea că proiectul de acord se referă la acordurile anterioare prin termenul „acorduri existente” și prevede că clauzele acelor acorduri care nu au fost vizate expres de proiectul de acord vor continua să se aplice până la încheierea acordului final privind restructurarea sau până în luna septembrie 2004. Așadar, din aceste documente nu se poate deduce că întreprinderile în cauză considerau că scrisorile Direktion G și Direktion I nu mai erau în vigoare.
- 205 În continuare, în ceea ce privește afirmația reclamantelor potrivit căreia contactele dintre întreprinderile în cauză, menționate de Comisie în considerentele (87), (94), (115), (118), (121), (122) și (180) ale deciziei atacate, nu permiteau să se dovedească continuarea acordului în măsura în care nu ar fi avut legătură cu MEGAL, cu excepția a două mesaje electronice (a se vedea punctele 210 și 213 de mai jos), trebuie, mai întâi, să se arate că această afirmație nu este exactă. Astfel, nota de „briefing” a GDF din 29 august 2003 indică faptul că GDF se concentrează pe regiunile din Germania care pot constitui un mijloc de ieșire pentru gazul pe care îl produce în „Marea Nordului olandeză”, însă s-a abținut să aibă în vedere prelevarea de gaz din gazoductul MEGAL pentru a-l comercializa în sudul Germaniei, piața deținută de Ruhrgas valorizată cel mai bine. De asemenea, planul de afaceri Germania al GDF Deutschland din 30 aprilie 2004 menționează în mai multe rânduri MEGAL. Acesta cuprinde o afirmație potrivit căreia consolidarea prezenței GDF în Germania se va face prin punerea în aplicare a unei noi scheme cu Ruhrgas care să permită GDF să își utilizeze interesele în MEGAL pentru a deveni un operator de transport în Germania și arată că posibilitatea de a dispune în Germania, la un termen apropiat, de o parte din cantitățile transportate cu ajutorul gazoductului MEGAL condiționează reușita scenariului.
- 206 În plus, chiar dacă Acordul MEGAL nu este amintit expres în celelalte documente menționate la punctul 205 de mai sus, trebuie arătat că acestea exprimă faptul că întreprinderile în cauză au avut contacte în care au abordat chestiuni strategice sau sensibile și s-au abținut să concureze cealaltă întreprindere pe piața sa națională ori, cel puțin, au intrat pe aceste piețe în mod intenționat limitat.
- 207 Așadar, Comisia a afirmat în mod întemeiat că întreprinderile în cauză avuseseră contacte repetate în cursul cărora fusese abordată concurența dintre ele, că se angajaseră să nu adopte un comportament „agresiv” și că, după caz, deplâneau cazurile în care fusese adoptat un asemenea comportament [considerentul (114) al deciziei atacate].

- 208 În această privință, argumentul reclamantelor potrivit căruia anumite documente ar conține numai reflecții proprii GDF și ar privi plângeri unilaterale sau divergențe între întreprinderile în cauză nu poate fi admis, în măsura în care nu este susținut de conținutul documentelor. Astfel, mai multe documente, chiar dacă au fost redactate în mod unilateral, sunt în realitate procese-verbale ale convorbirilor dintre întreprinderile în cauză și, așadar, denotă că au avut loc contacte între întreprinderile în cauză având ca obiect condițiile de concurență. Pe de altă parte, existența unor plângeri sau divergențe arată că cele două întreprinderi au intrat în contact în legătură cu vânzările de gaz ale celeilalte părți.
- 209 De asemenea, faptul că anumite informații cuprinse în documentele referitoare la activitățile de fuziuni și achiziții sunt deja cunoscute de mediile specializate – dacă se presupune că este dovedit – nu este pertinent și, așadar, nu este de natură să infirme concluziile Comisiei din decizia atacată. În orice caz, din cuprinsul acestor documente rezultă că Comisia nu a săvârșit o eroare considerând că documentele respective menționau că aceste contacte între întreprinderile în cauză ar fi determinat schimburi referitoare la concurența pe piețele naționale.
- 210 În ceea ce privește mesajul electronic din 16 martie 2004, trebuie arătat că, prin intermediul acestuia, responsabilul de vânzări în Franța al E.ON Ruhrgas a adus la cunoștința a doi angajați ai E.ON Ruhrgas în Germania o reuniune pe care a avut-o cu un angajat al GDF (unul dintre foștii săi colegi săi de clasă) cu privire la chestiunile legate de cesiunea gazului în Franța și la interesul eventual al E.ON Ruhrgas și al GDF de a explora soluții care să permită o „concurență motivată”. Din acest mesaj rezultă că, deși GDF nu dorea să aibă senzația că se teme de presiunea exercitată de autoritatea națională de reglementare în domeniul energiei, aceasta nu ignora și nu ar fi apreciat a fi foarte deschis obiectul unor critici și că, prin urmare, deși se putea face ceva pentru a arăta că noile persoane intrate pe piață puteau să aibă acces în zona de sud a Franței, ar fi văzut favorabilă această împrejurare. Din mesajul respectiv rezultă deopotrivă că, întrucât GDF dorea să se conformeze cerințelor acestei autorități, angajatul său a sugerat un schimb în temeiul căruia GDF ar aproviziona E.ON Ruhrgas cu gaz în zona de sud a Franței în schimbul unei contrapartide. În această privință, angajatul respectiv intenționa să abordeze, potrivit mesajului electronic, îndeosebi problemele referitoare la MEGAL. De asemenea, din acest mesaj electronic rezultă că angajatul GDF a arătat că, după cunoștința sa cu privire la Acordul MEGAL, toate capacitățile gazoductului MEGAL existente la Medelsheim erau rezervate de GDF, astfel încât, în fapt, chiar volumele importate de E.ON Ruhrgas la acea dată erau ilegale.
- 211 Mesajul electronic din 16 martie 2004, redactat *in tempore non suspecto*, spre deosebire de declarația dată sub jurământ de angajatul E.ON Ruhrgas, pe care se întemeiază reclamantele (a se vedea punctul 201 de mai sus), confirmă astfel fără echivoc concluziile Comisiei potrivit cărora, în luna martie 2004, exista un acord de împărțire a piețelor între întreprinderile în cauză.
- 212 Niciunul dintre argumentele invocate de reclamante nu pare a fi susceptibil să repună în discuție această concluzie. Pe de o parte, în ceea ce privește argumentul potrivit căruia angajatul GDF menționat în mesajul electronic din 16 martie 2004 nu era responsabil nici de achiziții, nici de exploatarea gazului, acesta nu este pertinent având în vedere informații explicite și detaliate care au fost schimbate în cadrul convorbirii. Pe de altă parte, explicațiile alternative furnizate de reclamante nu sunt susținute și nu corespund conținutului acelui mesaj electronic. Astfel, împrejurarea că termenul „ilegale” este urmat de trei semne de întrebare și precedat de expresia „după cunoștința sa” nu este suficient pentru a se considera că exista o îndoială cu privire la realitatea împărțirii piețelor.
- 213 În ceea ce privește procesul-verbal referitor la reuniunea „Tur de orizont” din 29 martie 2004, trebuie arătat că, prin acest proces-verbal, un angajat al E.ON Ruhrgas a întocmit un proces-verbal al unei reuniuni cu reprezentanții GDF în cursul căreia aceștia din urmă au arătat că GDF intenționa să participe la PDG, având temerea ca gazul provenit din Rusia să nu cadă „în mâini proaste” și că trebuia dezvoltată o concurență suplimentară pe traiectul gazoductului MEGAL. Deși este adevărat, astfel cum arată reclamantele, că aceste afirmații par mai degrabă să se fi referit la concurența exercitată de terți

decât la concurența dintre întreprinderile în cauză, nu este mai puțin adevărat că din acest document reiese că GDF și E.ON Ruhrgas doreau să gestioneze cantitățile de gaz vândute „pe traiectul gazoductului MEGAL”.

- 214 În orice caz, chiar dacă se presupune că documentul menționat trebuie interpretat diferit, această interpretare nu ar fi de natură să repună în discuție concluziile Comisiei din decizia atacată, în măsura în care mai multe alte probe cu înscrisuri denotă că acordul de împărțire a piețelor a continuat să fie pus în aplicare la începutul anului 2004, astfel cum reiese din cuprinsul punctelor 200-212 de mai sus.
- 215 Din toate cele de mai sus rezultă că argumentele reclamantelor prin care susțin că înțelegerea în discuție a încetat de la începutul anului 2003 trebuie înlăturate.
- 216 În al patrulea rând, în ceea ce privește argumentele reclamantelor potrivit cărora pretinsa înțelegere a încetat cel puțin în luna august 2004, mai întâi, trebuie amintit că întreprinderile în cauză au semnat la 13 august 2004 un acord în care ele „confirmă că apreciază de mult timp” că scrisorile Direktion G și Direktion I sunt „nule și neavenite” [considerentul (104) al deciziei atacate].
- 217 Cu toate acestea, Comisia a apreciat că rezilierea era fictivă, în condițiile în care GDF continua să se considere angajată în temeiul scrisorilor Direktion G și Direktion I și al anexei 2 la Acordul MEGAL. În consecință, în considerentul (300) al deciziei atacate, Comisia a apreciat că restrângerea contractuală în discuție a încetat, cel mai devreme, doar la sfârșitul lunii septembrie 2005. Comisia a ținut seama de faptul că acordul intermediar din 9 septembrie 2005 a permis GDF să comercializeze capacități de transport prin gazoductul MEGAL începând cu 1 octombrie 2005 și că Acordul din 2005 a intrat în vigoare la 13 octombrie 2005. În plus, Comisia a arătat în același considerent că, în paralel, vânzările de gaz provenit din acest gazoduct, efectuate de GDF unor clienți stabiliți în Germania, au depășit sensibil volumele pe care aceasta le cumpărase în cadrul PDG doar începând cu luna octombrie 2005. Prin urmare, Comisia a apreciat că se aplica articolul 81 CE, dat fiind că acțiunea concertată s-a desfășurat după încetarea acordului anterior și a continuat să își producă efectele până la înlocuirea Acordului MEGAL.
- 218 În această privință, este necesară efectuarea unei diferențieri între piața germană și piața franceză.
- 219 În ceea ce privește piața germană, trebuie arătat că, în considerentul (108) al deciziei atacate, Comisia amintește un articol de presă din 23 august 2004 dintr-o revistă de specialitate care relatează exprimarea directorului de vânzări al GDF în Germania și care conține elemente precise privind limitele în calea posibilităților ca GDF să preleveze gaz din gazoductul MEGAL. În acest articol de presă, s-a afirmat în special că GDF nu ajunsese încă la un aranjament definitiv cu E.ON Ruhrgas cu privire la posibilitatea de a preleva gaz din gazoductul MEGAL în Germania și că, la momentul redactării articolului de presă menționat, posibilitățile de prelevare a gazului erau limitate.
- 220 Elementele de probă citate de reclamante, și anume procesul-verbal al reuniunii din 23 iunie 2004 și scrisoarea din 26 august 2004, redactată ca reacție la articolul de presă din 23 august 2004, nu sunt de natură să determine îndoiala cu privire la valoarea probantă a articolului de presă menționat, în măsura în care sunt contrazise de alte documente ulterioare, precum și de comportamentul GDF pe piață (a se vedea punctele 221-235 de mai jos). Mai mult, deși din scrisoarea din 26 august 2004 rezultă că E.ON Ruhrgas a confirmat în mai multe rânduri că GDF putea să preleveze gaz din gazoductul MEGAL, din aceasta reiese deopotrivă că prelevarea respectivă este supusă condiției de a dispune de capacități la stațiile de contorizare și că, la cererea GDF, erau examinate posibilități de expansiune la stații, ceea ce arată că, în practică, posibilitățile GDF de a preleva gaz în Germania erau încă, la acea dată, cel puțin restrânse. În sfârșit, astfel cum a arătat Comisia, din acest document reiese în mod clar că E.ON Ruhrgas susținea că GDF nu avea o atitudine constructivă de a pune la dispoziția publicului o descriere sau discuțiile referitoare la posibilitățile de prelevare a gazului din gazoductul MEGAL, ceea ce arată că obiectivul urmărit de E.ON Ruhrgas era mai ales de a face GDF să înțeleagă că era preferabil să nu facă declarații publice cu privire la acest subiect.

- 221 Astfel, mai multe documente ulterioare lunii august 2004 demonstrează continuarea încălcării pe piața germană.
- 222 *Primo*, în considerentul (111) al deciziei atacate, Comisia s-a întemeiat pe o notă internă a GDF din luna ianuarie 2005 care arăta că, de circa trei ani, activitatea comercială a GDF se concentrase în regiunile din nord-vestul Germaniei și că, în continuare, achiziția loturilor la licitațiile efectuate de E.ON Ruhrgas din luna mai 2004 legitimase demararea activă a prospectării și a comercializării în sud, pornind de la gazoductul MEGAL. Comisia a amintit deopotrivă planul de dezvoltare în Germania al GDF din 2 septembrie 2005, din care reiese că, din motive contractuale, GDF nu putea să preleveze gaz la diferite puncte de ieșire din gazoductul MEGAL, nici să comercializeze direct capacitățile de transport pe care le deținea. Încheierea așteptată a unui nou contract cu E.ON Ruhrgas pentru exploatarea canalizării putea modifica această situație.
- 223 În ceea ce privește nota internă a GDF din luna ianuarie 2005, trebuie înlăturate interpretările alternative furnizate de reclamante, în măsura în care nu sunt nicidecum susținute. Dimpotrivă, luarea în considerare a contextului, în special a documentelor anterioare amintite în considerentul (102) al deciziei atacate, precum și planul de dezvoltare în Germania al GDF din 2 septembrie 2005 tind să confirme interpretarea Comisiei, potrivit căreia legitimarea amintită de GDF privește Acordul MEGAL.
- 224 În ceea ce privește planul de dezvoltare în Germania al GDF din 2 septembrie 2005, nu pot fi admise nici argumentele reclamantelor. Astfel, afirmațiile potrivit cărora fragmentul citat ar fi fost copiat în mod schematic dintr-o versiune anterioară și menționarea datei de 1 ianuarie 2004 nu ar avea niciun sens nu sunt de natură să repună în discuție valoarea probantă a documentului respectiv. Dimpotrivă, faptul că fragmentul în discuție fusese reluat, deși alte părți din document fuseseră actualizate denotă că situația referitoare la vânzarea de gaz în Germania prin intermediul gazoductului MEGAL rămăsese neschimbată. În plus, trebuie să se noteze că documentul este datat 2 septembrie 2005, fapt care nu se află în contradicție cu data încetării încălcării în cauză reținută de Comisie.
- 225 De asemenea, trebuie respins argumentul reclamantelor potrivit căruia faptul că GDF continuă să se considere angajată în temeiul acordurilor, astfel cum rezultă din documentele interne amintite în considerentul (111) al deciziei atacate, nu are efect în privința primei reclamante, care s-a distanțat în mod valabil de înțelegere. Astfel, după cum rezultă din jurisprudența citată la punctul 182 de mai sus, documentele interne ale GDF pot fi utilizate ca element incriminator împotriva primei reclamante. Or, în speță, din aceste documente și având în vedere comportamentul GDF pe piață reiese că încetarea înțelegerii nu era efectivă pe piața germană.
- 226 *Secundo*, în considerentele (123), (124) și (131)-(133) ale deciziei atacate, Comisia a menționat contacte între întreprinderile în cauză, ulterioare lunii august 2004. În această privință, Comisia a invocat mai multe documente care, chiar dacă nu menționează expres gazoductul MEGAL, permit dovedirea faptului că întreprinderile în cauză au avut contacte în legătură cu intrarea GDF pe piața germană și cu plângerile E.ON Ruhrgas cu privire la acest subiect.
- 227 Astfel, reiese în special dintr-o notă a GDF din 9 februarie 2005 că E.ON Ruhrgas acuza GDF de „distrugere” a valorii gazului în Germania și de faptul că profita de o diferență de preț între segmentul întreprinderilor industriale și cel al regiilor pentru a câștiga noi clienți și că GDF considera că era necesar „să se ocupe de această problemă”. Or, într-un context concurențial normal, o întreprindere nu ar intenționa „să se ocupe” de acuzațiile aduse de concurentul său privind practica sa de prețuri. Această împrejurare demonstrează, așadar, că GDF intenționa să răspundă la preocupările exprimate de E.ON Ruhrgas.
- 228 În această privință, trebuie amintit că, atunci când un operator economic își asumă plângerile pe care i le adresează un alt operator economic în legătură cu concurența pe care i-o fac acestuia din urmă produsele vândute de primul operator, comportamentul acestor operatori constituie o practică

concertată (Hotărârea Curții din 16 decembrie 1975, Suiker Unie și alții/Comisia, 40/73-48/73, 50/73, 54/73-56/73, 111/73, 113/73 și 114/73, Rec., p. 1663, punctul 283). Așadar, trebuie să se considere că, indicând faptul că urma „să se ocupe de această problemă” referitoare la plângerile din partea E.ON Ruhrgas privind prețurile pe care le practica în Germania, precum și prin elaborarea, ca urmare a plângerilor formulate de E.ON Ruhrgas privind poziționarea sa tarifară în cadrul vânzărilor către regii, a unei note în luna aprilie 2005, GDF și-a asumat plângerile în sensul jurisprudenței menționate, chiar dacă, astfel cum rezultă îndeosebi din această notă din luna aprilie 2005, estima ca fiind necesară relativizarea percepției avute de E.ON Ruhrgas.

- 229 De asemenea, nota pregătitoare a GDF din 5 septembrie 2005 privind o reuniune din ziua următoare evidențiază plângerile formulate de E.ON Ruhrgas cu privire la prețurile propuse de GDF, care, ea însăși, își ridică problema asupra modului în care E.ON Ruhrgas a obținut aceste prețuri, ceea ce denotă că GDF ținea seama de plângerile din partea E.ON Ruhrgas și reacționa în consecință.
- 230 Prin urmare, având în vedere conținutul documentelor citate la punctele 227-229 de mai sus, nu pot fi admise argumentele reclamantelor potrivit cărora acestea ar privi comunicări unilaterale și plângeri formulate de E.ON Ruhrgas la care GDF nu ar fi reacționat.
- 231 În sfârșit, în ceea ce privește documentele referitoare la reuniunea din 21 septembrie 2005, în speță, o notă de „briefing” din 20 septembrie 2005 pregătită în vederea acelei reuniuni și un mesaj electronic din 22 septembrie 2005 care face sinteza acesteia, menționate în considerentele (132) și (133) ale deciziei atacate, desigur, trebuie arătat, astfel cum subliniază reclamantele, că acestea evidențiază existența unei negocieri între un cumpărător (E.ON Ruhrgas) și un furnizor (GDF Deutschland). Cu toate acestea, nu este mai puțin adevărat că, astfel cum rezultă din procesul-verbal al reuniunii respective și astfel cum Comisia a arătat în considerentul (135) al deciziei atacate, în cadrul acelei reuniuni, GDF a adus la cunoștință propria strategie și reușită pe piața germană.
- 232 Așadar, fără a săvârși o eroare, Comisia a luat în considerare documentele referitoare la reuniunea din 21 septembrie 2005 pentru a aprecia că schimbul dintre întreprinderile în cauză ținea mai degrabă de o acțiune concertată decât de concurență.
- 233 Pe de altă parte, continuarea încălcării în Germania după luna august 2004 este confirmată, astfel cum reiese din considerentul (112) al deciziei atacate, de comportamentul GDF pe piață, în măsura în care aceasta nu a furnizat gaz clienților situați în sudul Germaniei peste volumele prevăzute de PDG.
- 234 Explicațiile alternative furnizate de reclamante în ceea ce privește comportamentul GDF pe piață nu pot repune în discuție această concluzie. Astfel, din jurisprudență rezultă că demonstrarea existenței unor împrejurări care dau o lumină diferită faptelor stabilite de Comisie și care permit astfel substituirea prin altă explicație plauzibilă a faptelor a celei reținute de Comisie pentru a concluziona în sensul existenței unei încălcări a normelor comunitare de concurență este pertinentă numai atunci când Comisia se întemeiază doar pe conduita pe piață a întreprinderilor în cauză pentru a concluziona în sensul existenței unei încălcări (a se vedea în acest sens Hotărârea JFE Engineering și alții/Comisia, punctul 169 de mai sus, punctul 186 și jurisprudența citată). Or, această situație nu se regăsește în speță, întrucât Comisia se întemeiază pe numeroase probe constând în înscrisuri în raport cu care reclamantele nu au fost în măsură, astfel cum reiese din cele de mai sus, să demonstreze că erau lipsite de forță probantă.
- 235 Mai mult, elementele amintite de reclamante se opun dispozițiilor contractuale cuprinse în anexa 2 la Acordul MEGAL, care nu conferea GDF dreptul de a preleva gaz din gazoductul MEGAL în Germania, cu excepția cazului în care întreprinderile în cauză nu ar fi convenit altfel, situație în raport cu care nimic nu permite să se considere că la acea dată dispozițiile respective fuseseră abrogate sau că întreprinderile menționate conveniseră formal să le modifice.

- 236 Astfel, după cum Comisia a arătat în considerentul (107) al deciziei atacate, Acordul din 2004 nu menționează anexa 2 la Acordul MEGAL, împrejurare recunoscută de reclamante. În fapt, reiese explicit din textul Acordului din 2004 că acesta privea doar anumite scrisori adiționale, iar nu alte dispoziții ale Acordului MEGAL.
- 237 În plus, Acordul din 2004 nu poate fi considerat „acord contrar” în sensul punctului 2.1 al anexei 2 la Acordul MEGAL. Astfel, o asemenea concluzie nu reiese din textul Acordului din 2004, ci, mai mult, ar fi implicat definirea în acest acord a noi puncte de ieșire ale gazoductului MEGAL de care putea beneficia GDF, despre care nu se face nicio mențiune.
- 238 În ceea ce privește posibilitatea de a abroga oral anexa 2 la Acordul MEGAL, aceștia i se opune necesitatea de a defini noi puncte de ieșire din gazoductul MEGAL, amintită la punctul 237 de mai sus. De asemenea, nu poate fi admisă argumentarea reclamantelor prin care urmăresc să susțină că anexa respectivă era neîndoielnic abrogată, date fiind afirmațiile cuprinse în documentele din 23 iunie și din 26 august 2004, în măsura în care, astfel cum rezultă din cuprinsul punctelor 220-234 de mai sus, documentele respective nu au permis să se demonstreze încetarea încălcării în discuție.
- 239 Așadar, argumentarea reclamantelor referitoare la anexa 2 la Acordul MEGAL trebuie înlăturată.
- 240 Având în vedere toate cele de mai sus, Comisia a concluzionat în mod întemeiat că încălcarea în discuție a continuat pe piața germană până la 30 septembrie 2005.
- 241 În ceea ce privește piața franceză, se impune constatarea, astfel cum observă și reclamantele, că, în secțiunea din decizia atacată dedicată examinării datei încetării încălcării în discuție, și anume considerentele (299)-(309), Comisia nu a invocat niciun element care să permită concluzia că, în urma Acordului din 2004, încălcarea se menținuse pe această piață.
- 242 Astfel, trebuie să se constate, mai întâi, că niciun mijloc de probă scris nu atestă continuarea încălcării în discuție după 13 august 2004, nici sub forma unui acord, nici sub forma unei practici concertate. Astfel, ultimul document privind piața franceză este nota de „briefing” internă a E.ON Ruhrgas din 26 iunie 2004 referitoare la reuniunea „Tur de orizont” din 2 iulie 2004, anterioară datei de 13 august 2004, data Acordului din 2004. Mai precis, în ceea ce privește reuniunile și convorbirile în cadrul cărora, potrivit considerentului (307) al deciziei atacate, întreprinderile în cauză discutau pe marginea strategiei fiecăreia pe piața națională a celeilalte începând cu luna august 2004, trebuie arătat că, în respectivul considerent, Comisia nu se referă la niciun înscris precis referitor la o reuniune care ar fi vizat piața franceză. În plus, documentele referitoare la reuniunile ulterioare datei de 13 august 2004, citate în considerentele (123), (124) și (130)-(136) ale deciziei atacate, au privit numai piața germană în sectorul gazelor, iar nu piața franceză.
- 243 Această lipsă a mijloacelor de probă scrise este, de altfel, implicit recunoscută de Comisie în înscrisurile sale, deoarece arată că desfășurarea încălcării în Franța rezultă din caracterul reciproc al împărțirii piețelor și din lipsa unui indiciu al unei încetări aplicabile exclusiv pe piața franceză.
- 244 Pe de altă parte, în ceea ce privește restricțiile referitoare la punctele de ieșire din gazoductul MEGAL care puteau fi utilizate de Ruhrgas în Franța, în special cele care puteau rezulta din anexa 2 la Acordul MEGAL, acestea nici măcar nu sunt invocate de Comisie. Astfel, în considerentele (299), (300) și (307) ale deciziei atacate, Comisia se referă numai la restricțiile contractuale care împiedicau GDF să utilizeze punctele de ieșire din gazoduct în Germania în vederea aprovizionării clienților. În orice caz, se impune constatarea că, în pofida dispozițiilor anexei 2 la Acordul MEGAL care îi sunt aplicabile, E.ON Ruhrgas a putut preleva gaz din gazoductul MEGAL pentru a-l vinde în Franța, chiar dacă aceste vânzări reprezentau doar o cotă de piață minoră și priveau puțini clienți, astfel cum rezultă din considerentele (73) și (101) al deciziei atacate.

- 245 În sfârșit, trebuie arătat că afirmația Comisiei cuprinsă în considerentul (304) al deciziei atacate, potrivit căreia faptul că întreprinderile în cauză au negociat un nou acord indică faptul că acestea se considerau în permanență legate de acordul existent, sau afirmația Comisiei potrivit căreia, în lipsa unui nou acord, fostul acord era în continuare în vigoare, nu pot fi considerate în sensul că permit să se susțină corespunzător cerințelor legale concluziile referitoare la piața franceză. Asemenea considerații nu pot fi apreciate ca fiind probe suficient de precise și concordante că încălcarea s-ar fi menținut în Franța ulterior Acordului din 2004.
- 246 Trebuie să se constate, așadar, că în decizia atacată Comisia nu a invocat niciun element care să permită concluzia că încălcarea în cauză se menținuse, în urma Acordului din 2004, pe piața franceză.
- 247 Or, din moment ce articolul 1 din decizia atacată realizează o distincție între durata încălcării pe piața germană și durata încălcării pe piața franceză, Comisia avea deopotrivă obligația de a-și susține concluzia cu privire la această din urmă piață. Cu alte cuvinte, prin faptul că a descris la articolul 1 durate distincte de încălcare pe piața germană și pe piața franceză, Comisia trebuia să furnizeze dovezile necesare care să permită să se demonstreze corespunzător cerințelor legale existența încălcării pe cele două piețe și în cele două perioade invocate. Astfel, Comisiei îi revine sarcina probei cu privire la existența încălcării și, prin urmare, cu privire la durata acesteia (a se vedea Hotărârea JFE Engineering și alții/Comisia, punctul 169 de mai sus, punctul 341 și jurisprudența citată).
- 248 Aceste considerații nu sunt repuse în discuție de împrejurarea că încălcarea constituie o încălcare unică și continuă. Astfel, această circumstanță cu privire la natura încălcării constatate nu are influență asupra faptului că, din moment ce Comisia a menționat în mod expres, în partea dispozitivă a deciziei atacate, o durată a încălcării diferită pe piața franceză și pe piața germană, aceasta avea obligația să demonstreze corespunzător cerințelor legale duratele astfel reținute.
- 249 De asemenea, argumentul Comisiei potrivit căruia interdicțiile privind livrările se întemeiau pe un acord de reciprocitate trebuie respins, din moment ce, chiar dacă se presupune că interdicțiile privind livrările s-ar fi întemeiat pe un acord de reciprocitate, un asemenea element nu permite, în mod individual, să se demonstreze că încălcarea în cauză nu a încetat, în pofida Acordului din 2004.
- 250 Având în vedere toate cele de mai sus, trebuie să se constate că Comisia nu a furnizat probe scrise ale încălcării în discuție pe piața franceză după Acordul din 2004.

— Cu privire la comportamentul întreprinderilor în cauză după liberalizarea piețelor în sectorul gazelor

- 251 Trebuie amintit că, potrivit unei jurisprudențe constante, regimul de concurență instituit prin articolele 81 CE și 82 CE se raportează mai curând la rezultatele economice ale acordurilor sau la orice formă comparabilă de concertare sau de coordonare decât la forma juridică a acestora. În consecință, în cazul unor înțelegeri care au încetat să fie în vigoare, pentru ca articolul 81 CE să fie aplicabil, este suficient ca acestea să își producă efectele ulterior încetării lor formale. Rezultă că durata unei încălcări nu trebuie apreciată în funcție de perioada în care un acord este în vigoare, ci în funcție de perioada în care întreprinderile incriminate au adoptat un comportament interzis de articolul 81 CE (a se vedea Hotărârea Tribunalului din 12 decembrie 2007, BASF și UCB/Comisia, T-101/05 și T-111/05, Rep., p. II-4949, punctul 187 și jurisprudența citată).
- 252 Astfel cum s-a demonstrat la punctele 169-245 de mai sus, argumentele reclamantelor prin care acestea urmăresc să demonstreze că acordul în discuție a încetat înainte de luna august 2004 în privința pieței franceze și în luna septembrie 2005 în privința pieței germane nu pot fi admise. În măsura în care existența încălcării și, în privința pieței germane, continuarea acordului în pofida abrogării sale formale sunt probate prin dovezi scrise, nu este necesară examinarea comportamentului întreprinderilor în cauză în privința perioadelor și a piețelor sus-menționate. Astfel, potrivit unei jurisprudențe constante, chiar dacă se presupune că întreprinderile respective nu puseseră în aplicare

acordul în discuție și adoptaseră un comportament autonom după liberalizarea piețelor în sectorul gazelor, această împrejurare nu ar avea influență, deoarece luarea în considerare a efectelor concrete ale unui acord este superfluă în cazul în care rezultă că acesta are ca obiect restrângerea, împiedicarea sau denaturarea concurenței în cadrul pieței comune (a se vedea Hotărârea Tribunalului din 20 martie 2002, LR AF 1998/Comisia, T-23/99, Rec., p. II-1705, punctul 47 și jurisprudența citată). Pe de altă parte, astfel cum s-a amintit la punctul 234 de mai sus, din jurisprudență reiese că demonstrarea existenței unor împrejurări care dau o lumină diferită faptelor stabilite de Comisie și care permit astfel substituirea prin altă explicație plauzibilă a faptelor a celei reținute de Comisie pentru a concluziona în sensul existenței unei încălcări a normelor comunitare de concurență este pertinentă numai atunci când Comisia se întemeiază doar pe conduita pe piață a întreprinderilor în cauză pentru a concluziona în sensul existenței unei încălcări.

- 253 În schimb, în ceea ce privește piața franceză în sectorul gazelor după 10 august 2004, din cuprinsul punctelor 214-245 de mai sus rezultă că, în decizia atacată, Comisia nu a invocat niciun element care să permită să se demonstreze că rezilierea acordului era fictivă. În consecință, având în vedere jurisprudența citată la punctul 252 de mai sus, este esențial să se stabilească dacă, dincolo de încetarea formală a acordului, Comisia a demonstrat că au continuat efectele pe piața franceză.
- 254 Or, în decizia atacată, Comisia nu invocă comportamentul avut de E.ON Ruhrgas pe piața franceză pentru a demonstra continuarea înțelegerii pe această piață. În special, Comisia nu s-a referit la vânzările realizate de E.ON Ruhrgas în Franța, deși a procedat astfel, în considerentul (300) al deciziei atacate, în ceea ce privește vânzările realizate de GDF în Germania.
- 255 În plus, din elementele de probă furnizate de reclamante rezultă că E.ON Ruhrgas și-a majorat puternic vânzările de gaz în Franța în intervalul 2004-2005 [a se vedea în special considerentul (73) al deciziei atacate]. Astfel, chiar dacă nivelul vânzărilor realizate de E.ON Ruhrgas în Franța a rămas scăzut în anii 2004 și 2005 și privea un număr limitat de clienți, acesta confirmă încetarea încălcării în discuție ulterior lunii august 2004 pe piața franceză.
- 256 Din cele de mai sus rezultă că Comisia nu a demonstrat corespunzător cerințelor legale că încălcarea în discuție se menținuse după 10 august 2004 până la 30 septembrie 2005, în măsura în care aceasta a avut în vedere piața franceză în sectorul gazelor.
- 257 Prin urmare, se impune admiterea în parte a celui de al doilea motiv și anularea articolului 1 din decizia atacată, în măsura în care în acesta se constată existența unei încălcări săvârșite în Franța în perioada cuprinsă între 13 august 2004 și 30 septembrie 2005.

Cu privire la al treilea motiv, întemeiat pe o încălcare a principiului egalității de tratament

- 258 Prin intermediul prezentului motiv, reclamantele susțin, în esență, că, întrucât le-a aplicat o amendă, deși în cazuri similare anterioare nu aplicase amenzi (cazurile GDF/ENI și GDF/ENEL), Comisia a încălcat principiul egalității de tratament.
- 259 În această privință, trebuie subliniat că articolul 23 alineatul (2) din Regulamentul nr. 1/2003 are ca obiect să acorde Comisiei competența de a aplica amenzi pentru a-i permite să își îndeplinească misiunea de supraveghere care îi este conferită de dreptul Uniunii (a se vedea în acest sens Hotărârea Curții din 7 iunie 1983, *Musique diffusion française și alții/Comisia*, 100/80-103/80, Rec., p. 1825, punctul 105, și Hotărârea Tribunalului din 9 iulie 2003, *Archer Daniels Midland și Archer Daniels Midland Ingredients/Comisia*, T-224/00, Rec., p. II-2597, punctul 105). Această misiune include sarcina de a investiga și de a sancționa încălcări individuale, precum și obligația de a promova o politică generală care urmărește aplicarea, în materia concurenței, a principiilor stabilite de tratat și orientarea în acest sens a comportamentului întreprinderilor. Prin urmare, Comisia trebuie să asigure caracterul descurajator al amenzilor (Hotărârea Tribunalului din 28 aprilie 2010, *Gütermann și Zwicky/Comisia*, T-456/05 și T-457/05, Rep., p. II-1443, punctul 79).

- 260 Pe de altă parte, trebuie amintit că, potrivit unei jurisprudențe constante, practica decizională anterioară a Comisiei nu constituie, în sine, cadrul juridic pentru amenziile în materie de concurență, dat fiind că acesta este definit numai în Regulamentul nr. 1/2003, precum și în liniile directoare (a se vedea în acest sens Hotărârea Tribunalului din 30 septembrie 2003, Michelin/Comisia, T-203/01, Rec., p. II-4071, punctul 254 și jurisprudența citată). Astfel, deciziile referitoare la alte cauze nu prezintă decât un caracter indicativ în ceea ce privește existența unei eventuale discriminări, având în vedere că este puțin verosimil ca împrejurările proprii acestora, precum piețele, produsele, întreprinderile și perioadele avute în vedere, să fie identice (a se vedea în acest sens Hotărârea Curții din 7 iunie 2007, Britannia Alloys & Chemicals/Comisia, C-76/06 P, Rep., p. I-4405, punctul 60).
- 261 Cu toate acestea, respectarea principiului egalității de tratament, care se opune ca situații comparabile să fie tratate în mod diferit și ca situații diferite să fie tratate în mod identic, cu excepția cazului în care un astfel de tratament este justificat în mod obiectiv, se impune Comisiei atunci când aplică o amendă unei întreprinderi pentru încălcarea normelor de concurență, precum oricărei instituții în întreaga sa activitate (a se vedea Hotărârea Tribunalului din 13 ianuarie 2004, JCB Service/Comisia, T-67/01, Rec., p. II-49, punctul 187 și jurisprudența citată).
- 262 Nu este mai puțin adevărat că deciziile anterioare ale Comisiei în materia amenzilor nu pot fi pertinente din perspectiva respectării principiului egalității de tratament decât dacă se demonstrează că datele privind împrejurările din cauzele referitoare la aceste alte decizii, cum ar fi piețele, produsele, țările, întreprinderile și perioadele vizate, sunt comparabile cu cele din cauză (a se vedea în acest sens Hotărârea Archer Daniels Midland/Comisia, punctul 201 de mai sus, punctul 316 și jurisprudența citată).
- 263 Or, în speță, datele circumstanțiale ale cauzelor referitoare la deciziile anterioare invocate de reclamante nu sunt comparabile cu cele din prezenta cauză, astfel încât deciziile respective nu sunt pertinente în raport cu respectarea principiului egalității de tratament, în conformitate cu jurisprudența citată la punctul 262 de mai sus.
- 264 Astfel, mai întâi, împrejurarea că comportamentele vizate au intervenit în sectorul gazelor într-o perioadă concomitentă, caracterizată de liberalizare și, prin urmare, de o evoluție profundă a sectorului, nu este în măsură, ca atare, să demonstreze că circumstanțele din cazurile GDF/ENI și GDF/ENEL sunt comparabile cu cele din prezenta cauză.
- 265 În continuare, în cazurile GDF/ENI și GDF/ENEL, Comisia a luat în considerare faptul că era vorba despre prima decizie referitoare la restricții teritoriale în sectorul gazelor. Or, această situație nu se regăsește în prezenta cauză.
- 266 În plus, restricțiile respective se diferențiază prin prisma naturii lor. Astfel, restricțiile în discuție în cazurile GDF/ENI și GDF/ENEL aveau un caracter vertical, în sensul că decurgeau, pe de o parte, dintr-un contract de tranzit și, pe de altă parte, dintr-un contract care putea fi considerat contract de transport sau contract de vânzare-cumpărare. De altfel, din examinarea realizată de Comisie în aceste cazuri cu privire la aplicabilitatea articolului 81 alineatul (3) CE rezultă că ea însăși considera restricțiile ca fiind restricții verticale. Or, această situație nu se regăsește în prezenta cauză, în care restricția are un caracter orizontal, întrucât face parte dintr-un acord între doi furnizori cu privire la utilizarea unui gazoduct și care a privit posibilitățile fiecăruia de a vinde gaz pe piața celuilalt. Mai mult, cazurile GDF/ENI și GDF/ENEL diferă de cazul din speță, astfel cum a arătat Comisia, întrucât priveau o clauză contractuală care limita în mod unilateral teritoriul pe care ENI și ENEL puteau utiliza gazul care făcea obiectul contractului, în timp ce această situație nu se regăsește în speță, în care restricția privește teritoriile fiecărei întreprinderi în cauză.
- 267 În sfârșit, spre deosebire de afirmațiile reclamantelor, din elementele de probă depuse la dosar (a se vedea în special punctul 191 de mai sus) rezultă în mod clar că părțile la acordul în discuție aveau cunoștință despre caracterul nelegal al comportamentului lor, cel puțin de la începutul anilor 2000.

Prin urmare, reclamantele nu pot să se prevaleze de buna lor credință pentru a fi tratate precum întreprinderile în cauză în cazurile GDF/ENI și GDF/ENEL, care nu cunoșteau că propriile comportamente încălcau dreptul concurenței.

268 Având în vedere diferențele menționate mai sus, împrejurarea că încălcările au vizat întreprinderi având dimensiuni comparabile sau state membre identice ori comparabile nu permite să se considere că situațiile acestora erau comparabile.

269 În aceste condiții, se impune constatarea că, spre deosebire de susținerile reclamantelor, comportamentele în discuție în prezenta cauză și în cazurile GDF/ENI și GDF/ENEL nu sunt de natură comparabilă și nu prezintă aceleași caracteristici, astfel încât motivul întemeiat pe o încălcare a principiului egalității de tratament trebuie înlăturat.

Cu privire la al patrulea motiv, întemeiat pe prescripția pretinselor încălcări rezultate din acordurile din 1975

270 Reclamantele susțin că, în măsura în care prerogativa Comisiei de a aplica amenzi este supusă unui termen de prescripție de cinci ani și în care această prescripție a fost întreruptă prin verificările efectuate la 16 și la 17 mai 2006, numai faptele ulterioare datei de 16 mai 2001 puteau fi sancționate. Reclamantele consideră că au demonstrat, în cadrul celui de al doilea motiv, că preținsele încălcări încetaseră chiar după liberalizarea piețelor în sectorul gazelor în luna aprilie 1998, în ceea ce privește Germania, și în luna mai 2000, în ceea ce privește Franța.

271 Astfel cum rezultă din dezvoltările referitoare la al doilea motiv invocat de reclamante, încălcările în cauză au încetat în luna septembrie 2005, în privința celei săvârșite în Germania, și în luna august 2004, în privința celei săvârșite în Franța. Așadar, faptele care au făcut obiectul sancțiunii nu erau prescrise la momentul la care Comisia a efectuat verificările.

272 În consecință, al patrulea motiv invocat de reclamante trebuie înlăturat.

Cu privire la al cincilea motiv, întemeiat pe faptul că a doua reclamantă nu este răspunzătoare pentru acțiunile primei reclamante

273 Reclamantele susțin că răspunderea pentru încălcarea în discuție nu poate fi stabilită în sarcina celei de a doua reclamante, în măsura în care, în primul rând, aceasta din urmă nu a participat direct la încălcare și, în al doilea rând, prezumția potrivit căreia societatea-mamă a exercitat o influență decisivă asupra comportamentului filialei sale deținute integral ar fi fost răsturnată.

274 Tribunalul consideră oportună examinarea, mai întâi, a primei critici.

275 În această privință, trebuie amintit că, potrivit unei jurisprudențe constante, comportamentul unei filiale poate fi imputat societății-mamă în special atunci când, deși are personalitate juridică distinctă, această filială nu își decide în mod autonom comportamentul pe piață, ci aplică, în esență, instrucțiunile care îi sunt date de societatea-mamă (a se vedea Hotărârea Curții din 10 septembrie 2009, Akzo Nobel și alții/Comisia, C-97/08 P, Rep., p. I-8237, punctul 58 și jurisprudența citată).

276 Într-adevăr, această concluzie se impune deoarece, într-un asemenea caz, societatea-mamă și filiala sa fac parte din aceeași unitate economică și, prin urmare, formează o singură întreprindere. Astfel, faptul că o societate-mamă și filiala sa constituie o singură întreprindere în sensul articolului 81 CE permite Comisiei să adreseze o decizie care să impună amenzi societății-mamă fără să fie necesară stabilirea implicării personale a acesteia din urmă în cadrul încălcării (Hotărârea Akzo Nobel și alții/Comisia, punctul 275 de mai sus, punctul 59).

- 277 În cazul particular în care o societate-mamă deține 100 % din capitalul filialei sale care a săvârșit o încălcare a normelor comunitare de concurență, pe de o parte, această societate-mamă poate exercita o influență decisivă asupra comportamentului acestei filiale și, pe de altă parte, există o prezumție relativă potrivit căreia societatea-mamă respectivă exercită în mod efectiv o influență decisivă asupra comportamentului filialei sale (a se vedea Hotărârea Akzo Nobel și alții/Comisia, punctul 275 de mai sus, punctul 60 și jurisprudența citată).
- 278 În aceste condiții, este suficient să dovedească de către Comisie că întregul capital al unei filiale este deținut de societatea sa mamă pentru a prezuma că aceasta din urmă exercită o influență decisivă asupra politicii comerciale a acestei filiale. Prin urmare, Comisia va fi în măsură să considere societatea-mamă răspunzătoare în solidar pentru plata amenzii aplicate filialei sale, cu excepția cazului în care societatea-mamă, căreia îi revine obligația de a răsturna această prezumție, nu prezintă elemente de probă suficiente de natură să demonstreze că filiala sa se comportă în mod autonom pe piață (a se vedea Hotărârea Akzo Nobel și alții/Comisia, punctul 275 de mai sus, punctul 61 și jurisprudența citată).
- 279 În această privință, trebuie luat în considerare ansamblul elementelor relevante referitoare la legăturile economice, organizatorice și juridice care unesc această filială de societatea-mamă, legături care pot varia în funcție de fiecare caz în parte (Hotărârea Akzo Nobel și alții/Comisia, punctul 275 de mai sus, punctul 74).
- 280 Între altele, această apreciere nu trebuie să se limiteze la elementele care se raportează la politica comercială *stricto sensu* a filialei precum strategia de distribuție sau de prețuri. În special, unica demonstrare că filiala este aceea care administrează aceste aspecte specifice ale politicii sale comerciale fără a primi directive în această privință nu poate fi suficientă pentru a se concluziona în sensul autonomiei filialei. Cu atât mai mult, nu prezintă importanță dacă societatea-mamă a intervenit în administrarea cotidiană a filialei sale (a se vedea în acest sens Hotărârea Akzo Nobel și alții/Comisia, punctul 275 de mai sus, punctul 73, și Concluziile avocatului general Kokott prezentate în cauza în care s-a pronunțat această hotărâre, Rep., p. I-8241, punctele 87-94).
- 281 În speță, în considerentele (280) și (281) ale deciziei atacate, Comisia a apreciat că E.ON trebuia considerată că a exercitat o influență decisivă și un control efectiv asupra E.ON Ruhrgas, deoarece deținea integral E.ON Ruhrgas și nu răsturnase prezumția prevăzută de jurisprudența citată la punctul (277) de mai sus.
- 282 În această privință, trebuie arătat că este cert că E.ON deține integral capitalul social al E.ON Ruhrgas începând cu luna ianuarie 2003. În schimb, reclamantele consideră că au răsturnat prezumția, în măsura în care E.ON ar fi o simplă societate holding, fără a avea o activitate operațională proprie. Mai mult, reclamantele consideră că faptul că, în cadrul reuniunii din 27 mai 2004, președintele consiliului de administrație al E.ON a admis că nu era la curent cu privire la restructurarea cadrului contractual referitor la gazoductul MEGAL denotă lipsa influenței societății-mamă asupra politicii comerciale a filialei.
- 283 În ceea ce privește afirmația reclamantelor potrivit căreia E.ON ar fi o societate holding care nu intervenea în activitatea de exploatare a E.ON Ruhrgas, trebuie observat că această unică împrejurare nu poate fi suficientă pentru a exclude ipoteza că a exercitat o influență decisivă asupra filialei respective. Astfel, în contextul unui grup de societăți, un holding este o societate destinată să grupeze participatii în diverse societăți și al cărei rol este să asigure o conducere unitară (a se vedea în acest sens Hotărârea Tribunalului din 8 octombrie 2008, Schunk și Schunk Kohlenstoff-Technik/Comisia, T-69/04, Rep., p. II-2567, punctul 63).
- 284 Or, potrivit reclamantelor, consiliul de administrație al E.ON are „sarcina conducerii E.ON în calitate de întreprindere integrată din sectorul energiei electrice” și „[acesta] acoperă dezvoltarea strategică, politica și măsurile de finanțare, orientarea generală pe piață, gestionarea riscurilor și optimizarea

permanentă a portofoliului”. Aceste afirmații confirmă, așadar, faptul că funcția deținută de E.ON era de a asigura o conducere unitară și o coordonare de natură să influențeze comportamentul E.ON Ruhrgas pe piață.

- 285 În plus, având în vedere afirmațiile reclamantelor menționate la punctul 284 de mai sus, îndeosebi cea potrivit căreia E.ON are sarcina orientării generale pe piață, faptul că președintele consiliului de administrație al E.ON nu este la curent cu privire la detaliile restructurării cadrului contractual referitor la gazoductul MEGAL nu este suficient pentru a demonstra autonomia Ruhrgas pe piață, în măsura în care este vorba numai despre un element concret și tehnic specific.
- 286 Pe de altă parte, din procesul-verbal al reuniunii din 27 mai 2004 rezultă că, deși președintele consiliului de administrație nu era la curent cu privire la detaliile restructurării, era însă la curent cu privire la faptul că GDF dorea să vândă gaz în Germania prin intermediul gazoductului MEGAL, ceea ce constituie un indiciu suplimentar al interesului societății-mamă în privința chestiunilor comerciale privind activitatea filialei sale.
- 287 Rezultă că a doua critică a reclamantelor referitoare la o răsturnare a prezumției potrivit căreia societatea-mamă a exercitat o influență decisivă asupra comportamentului filialei sale deținute integral trebuie respinsă, în măsura în care nu s-a demonstrat că filiala își determina comportamentul pe piață în mod autonom, fără a fi necesară examinarea argumentului Comisiei potrivit căruia aceste documente ar fi inadmisibile, deoarece ar fi fost depuse pentru prima dată la Tribunal.
- 288 În măsura în care ar exista posibilitatea ca în sarcina E.ON să se stabilească răspunderea pentru încălcare din cauza calității sale de societate-mamă care deține integral filiala, prima critică trebuie înlăturată ca inoperantă, deoarece, chiar dacă ar fi admisă, nu ar repune în discuție imputabilitatea încălcării.
- 289 În orice caz, în ceea ce privește prima critică invocată de reclamante, trebuie arătat că, în considerentul (280) al deciziei atacate, Comisia a constatat că E.ON participase direct la încălcare începând cu anul 2003, an în care a cumpărat E.ON Ruhrgas, și a fost direct implicată în activitățile celei din urmă. În susținerea acestei afirmații, Comisia a făcut referire la o reuniune din 27 mai 2004 între GDF și președintele consiliului de administrație al E.ON, în cursul căreia acesta din urmă formulase plângeri referitoare la comportamentul agresiv al GDF în Germania și asigurase că E.ON nu dorea să intre în mod agresiv pe piața franceză.
- 290 Reclamantele susțin că această reuniune nu demonstrează existența participării directe a E.ON la încălcare, în măsura în care, în primul rând, reuniunea nu poate constitui o încălcare autonomă a articolului 81 CE și, în al doilea rând, Comisia a apreciat eronat conținutul reuniunii, în măsura în care aceasta nu privea gazoductul MEGAL, ci strategiile de achiziții ale E.ON.
- 291 Deși este adevărat că Comisia nu a susținut că reuniunea din 27 mai 2004 era o încălcare autonomă a articolului 81 CE, rezultă însă din procesul-verbal al reuniunii respective că președintele consiliului de administrație al E.ON a afirmat că „limita de vest a intervenției E.ON în Europa continentală [era] frontiera de vest a Germaniei: nu există un interes specific nici pentru Franța, nici pentru Spania”, însă, „[i]n schimb, [există] un interes pentru Italia și Elveția”. Or, niciun element din conținutul acestui proces-verbal sau din contextul acestuia nu permite să se considere că, astfel cum susțin reclamantele, aceste afirmații priviseră activități de fuziuni sau de achiziții.
- 292 Dimpotrivă, informațiile precedente menționate în procesul-verbal al reuniunii din 27 mai 2004 privesc strategia comercială a întreprinderilor, în special cea a GDF, care ar continua să fie percepută ca având un comportament agresiv și periculos pe piața germană, astfel cum reiese din cuprinsul considerentului (121) al deciziei atacate.
- 293 Prin urmare, argumentele reclamantelor nu pot fi admise.

294 Având în vedere toate cele de mai sus, Comisia a considerat în mod întemeiat că comportamentul E.ON Ruhrgas putea fi imputat societății-mamă a acesteia, E.ON. În consecință, al cincilea motiv invocat de reclamante trebuie respins.

2. Cu privire la concluziile prin care se solicită reducerea cuantumului amenzii

295 În susținerea concluziilor prin care se solicită reducerea cuantumului amenzii, reclamantele invocă un motiv unic, întemeiat pe calcularea incorectă a cuantumului amenzii.

296 În opinia reclamantelor, Comisia a săvârșit o eroare în calcularea amenzii, în măsura în care încălcarea pe piața franceză încetase în luna august 2004, iar nu în luna septembrie 2005. Amenda care le-a fost aplicată ar trebui, așadar, redusă în consecință. În replică, reclamantele precizează că, în orice caz, în cadrul calculării cuantumului amenzii, Comisia nu ar fi ținut seama de cifra de afaceri a reclamantei după anul 2004.

297 Astfel cum rezultă din examinarea celui de al doilea motiv, Comisia nu a demonstrat corespunzător cerințelor legale că încălcarea în discuție se menținuse după 13 august 2004 până la 30 septembrie 2005, în măsura în care a analizat piața franceză în sectorul gazelor.

298 Prin urmare, se impune reformarea deciziei atacate pentru a ține seama, în stabilirea cuantumului final al amenzii care trebuie aplicată reclamantelor, de durata încălcării săvârșite pe piața franceză, în speță, între 10 august 2000 (a se vedea punctul 93 de mai sus) și 13 august 2004 (a se vedea punctul 257 de mai sus). Pe de altă parte, Tribunalul apreciază că niciun argument legat de un motiv de ordine publică pe care trebuie să îl invoce din oficiu (a se vedea în acest sens Hotărârea Curții din 8 decembrie 2011, KME Germany și alții/Comisia, C-389/10 P, Rep., p. I-12789, punctul 131) nu justifică reducerea cuantumului amenzii aplicate reclamantelor.

299 În această privință, dacă se face aplicarea metodei utilizate de Comisie pentru stabilirea cuantumului amenzii, astfel cum reiese din considerentele (339) și (358)-(391) ale deciziei atacate, și anume (procentul de plecare aplicat mediei vânzărilor anuale în Franța × durata încălcării în Franța) + (procentul taxei de intrare aplicate mediei vânzărilor anuale în Franța) + (procentul de plecare aplicat mediei vânzărilor anuale în Germania × durata încălcării în Germania) + (procentul taxei de intrare aplicate mediei vânzărilor anuale în Germania), utilizând datele rectificate referitoare la durata încălcării în Franța (4 ani în loc de 5,5) și media vânzărilor în legătură cu încălcarea pe piața franceză pentru a ține seama de anularea în parte, de către Tribunal, a deciziei atacate, cuantumul amenzii aplicate reclamantelor ar trebui să fie de 267 de milioane de euro.

300 Cu toate acestea, trebuie amintit că, dincolo de simplul control al legalității sancțiunii, care nu permite decât respingerea acțiunii în anulare sau anularea actului atacat, competența de fond conferită Tribunalului, în aplicarea articolului 229 CE, de articolul 31 din Regulamentul nr. 1/2003 autorizează această instanță să substituie propria apreciere celei a Comisiei și, în consecință, să reformeze actul atacat, chiar și în lipsa anulării, ținând seama de toate împrejurările de fapt, în special prin modificarea amenzii aplicate atunci când problema cuantumului acesteia îi este supusă aprecierii (a se vedea în acest sens Hotărârea Curții din 8 februarie 2007, Groupe Danone/Comisia, C-3/06 P, Rep., p. I-1331, punctele 61 și 62, și Hotărârea Curții din 3 septembrie 2009, Prym și Prym Consumer/Comisia, C-534/07 P, Rep., p. I-7415, punctul 86 și jurisprudența citată).

301 În această privință, trebuie arătat că Tribunalul nu este legat de calculele Comisiei, nici de liniile directe ale acesteia atunci când se pronunță în temeiul competenței sale de fond (a se vedea în acest sens Hotărârea BASF și UCB/Comisia, punctul 251 de mai sus, punctul 213 și jurisprudența citată), ci trebuie să efectueze propria apreciere, ținând seama de toate împrejurările cauzei.

302 Or, în speță, Tribunalul apreciază că aplicarea metodei urmate de Comisie pentru stabilirea amenzii, astfel cum a fost enunțată la punctul 299 de mai sus, nu ar lua în considerare toate împrejurările pertinente.

- 303 Astfel, aplicarea acestei metode datelor rectificate privind durata încălcării în Franța și media vânzărilor în legătură cu încălcarea pe piața franceză în această perioadă implică o reducere a amenzii aplicate reclamantelor, larg disproporționată în raport cu importanța referitoare la eroarea constatată. Astfel, în timp ce eroarea Comisiei privește numai piața franceză și 12 luni și jumătate dintr-un interval de 5 ani și o lună și jumătate constatate inițial de Comisie în privința încălcării săvârșite pe piața respectivă, aplicarea metodei Comisiei ar determina o reducere a amenzii cu mai mult de 50 %.
- 304 Mai mult, aplicarea metodei Comisiei ar determina, în cadrul stabilirii cuantumului amenzii, o subestimare a importanței relative a încălcării săvârșite pe piața germană în raport cu încălcarea săvârșită pe piața franceză.
- 305 De asemenea, după ascultarea părților în cadrul ședinței cu privire la consecințele eventuale care privesc cuantumul amenzii deduse din anularea în parte a deciziei atacate în ceea ce privește stabilirea cuantumului amenzii prin prisma duratei încălcării și având în vedere toate considerațiile care precedă, în special punctele 303 și 304 de mai sus, în raport cu toate împrejurările cauzei, mai ales durata și gravitatea încălcării în discuție, cuantumul final al amenzii aplicate reclamantelor trebuie stabilit la 320 de milioane de euro.

Cu privire la cheltuielile de judecată

- 306 Potrivit articolului 87 alineatul (2) din Regulamentul de procedură, partea care cade în pretenții este obligată, la cerere, la plata cheltuielilor de judecată. Cu toate acestea, potrivit articolului 87 alineatul (3) primul paragraf din acest regulament, pentru motive excepționale sau în cazul în care părțile cad în pretenții cu privire la unul sau mai multe capete de cerere, Tribunalul poate să repartizeze cheltuielile de judecată sau poate decide ca fiecare parte să suporte propriile cheltuieli de judecată.
- 307 Având în vedere că fiecare parte a căzut în parte în pretenții, se va decide ca fiecare parte să suporte propriile cheltuieli de judecată.

Pentru aceste motive,

TRIBUNALUL (Camera a cincea)

declară și hotărăște:

- 1) **Anulează articolul 1 din Decizia C(2009) 5355 final a Comisiei din 8 iulie 2009 privind o procedură în temeiul articolului 81 [CE] (cazul COMP/39.401 – E.ON/GDF), pe de o parte, în măsura în care se constată că încălcarea a durat de la 1 ianuarie 1980 până la cel puțin 24 aprilie 1998, în ceea ce privește încălcarea săvârșită în Germania, și, pe de altă parte, în măsura în care se constată existența unei încălcări săvârșite în Franța între 13 august 2004 și 30 septembrie 2005.**
- 2) **Stabilește cuantumul amenzii aplicate E.ON Ruhrgas AG și E.ON AG prin articolul 2 litera (a) din Decizia C(2009) 5355 final la 320 de milioane de euro.**
- 3) **Respinge în rest acțiunea.**
- 4) **Fiecare parte suportă propriile cheltuieli de judecată.**

Papasavvas

Vadapalas

O'Higgins

Pronunțată astfel în ședință publică la Luxemburg, la 29 iunie 2012.

Semnături

Cuprins

Cadrul juridic	1
1. Dreptul Uniunii Europene.....	2
2. Ordinile juridice naționale	2
Dreptul german	2
Dreptul francez	3
Istoricul cauzei	3
1. Întreprinderea în cauză	4
2. Acordul MEGAL	4
3. Procedura administrativă	6
Decizia atacată	6
Procedura și concluziile părților	8
În drept	8
1. Cu privire la concluziile prin care se solicită anularea deciziei atacate	9
Cu privire la primul motiv, întemeiat pe o încălcare a articolului 81 alineatul (1) CE	9
— Cu privire la primul aspect	9
— Cu privire la al doilea aspect	12
— Cu privire la al treilea aspect	17
— Cu privire la al patrulea aspect	18
— Cu privire la al cincilea aspect	20
— Cu privire la al șaselea aspect	21
Cu privire la al doilea motiv, întemeiat pe o eroare de drept săvârșită în aprecierea duratei încălcării .	22
— Cu privire la încetarea încălcării în discuție	22
— Cu privire la comportamentul întreprinderilor în cauză după liberalizarea piețelor în sectorul gazelor	33
Cu privire la al treilea motiv, întemeiat pe o încălcare a principiului egalității de tratament	34
Cu privire la al patrulea motiv, întemeiat pe prescripția pretinselor încălcări rezultate din acordurile din 1975	36

Cu privire la al cincilea motiv, întemeiat pe faptul că a doua reclamantă nu este răspunzătoare pentru acțiunile primei reclamante	36
2. Cu privire la concluziile prin care se solicită reducerea cuantumului amenzii	39
Cu privire la cheltuielile de judecată	40